

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В. Н. КАРАЗІНА**

Філософський факультет

Кафедра українознавства

**В. І. ТАНЦЮРА
С. М. КУЛІШ**

**КОМПЛЕКС
Навчально-методичних матеріалів з курсу «Історія України»
для студентів та викладачів**

2-е вид., перероблене та доповнене

Харків – 2010

Затверджено до друку рішенням кафедри українознавства Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, протокол № від серпня 2010 р.

Автор: Танцюра В. І. – доктор історичних наук, професор кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;
Куліш С. М.- кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Рецензенти: Семененко В. І. – професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;
Чорний Д. М. – доктор історичних наук, професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

У методичному посібнику розроблено й удосконалено програму з курсу «Історія України», робочу програму з предмету, плани семінарських занять, питання до самостійної роботи, питання до іспиту, комплексні контрольні завдання, навчальні контролюючі тести, загальний список літератури і джерел. Комплекс навчально-методичних матеріалів розрахований для організації самостійної роботи студентів під керівництвом викладачів.

ЗМІСТ

Розділ I. Цілі і завдання курсу.....	4
Розділ II. Тематичний план.....	6
Розділ III. Модульна програма курсу «Історія України».....	7
Розділ IV. Зміст лекційної частини курсу.....	23
Розділ V. Плани семінарських занять з історії України.....	30
Розділ VI. Зміст самостійної роботи студентів.....	54
Розділ VII. Контрольні питання з курсу «Історія України».....	56
Розділ VIII. Питання до іспиту з історії України.....	59
Розділ IX. Навчальні контрольні тести.....	62
Розділ X. Комплексні контрольні завдання з курсу «Історія України».....	71
Розділ XI. Список літератури до всіх модулів.....	75

РОЗДІЛ I. Цілі та завдання курсу

Вивчення вітчизняної історії вимагає нестандартних творчих підходів. Орієнтація на концепції західних учених, в тому числі на їх підручники з історії України, негативно вплинула на вироблення власних методологічних прийомів і засад, які б максимально відповідали об'єктивній істині, історичній конкретиці. За останні роки вийшли з друку безліч нових підручників та посібників з історії України, які нерідко страждають теоретичною невизначеністю, багатофакторними підходами, численністю другорядних матеріалів, дублюють один одного. Дехто стає прибічником культурно-плюралістичного бачення ролі підручника як специфічного орієнтира у сучасному багатоманітному світі. При цьому висловлюється думка про застарілість погляду на потребу існування підручників для вищої школи, затверджених міністерствами або відомствами, наголошується на авторських посібниках і програмах. Такий підхід призводить до занепаду історії України як предмета у середній та вищій школах. Більше того, вона продовжує розчинятися у всесвітній історії і це шкодить формуванню національної свідомості молоді.

Тому в теоретико-методологічному плані одним з найбільш складних і багатообіцяючих напрямів викладання історії України не повинно обмежуватися лише функцією історичної пам'яті, а нести пізнавальне навантаження відповідно до наукових знань і методів викладання, котрі враховуватимуть сучасний технологічний рівень. Важливо відтворити в курсі історії України з максимальною достовірністю найважливіші елементи й ознаки суспільного буття українців, особливості, що раніше не бралися до уваги. В цьому відношенні в тяжкому стані знаходилася політична історія України. Вона як наука свідомо ігнорувалася протягом цілих століть. Не отримала вона відповідної підтримки й до сьогоднішнього дня.

І не випадково. Адже головною центральною найболючішою проблемою історії України є боротьба українського народу, його політичних сил за власну державу. Як наукова дисципліна, політична історія України особливу увагу надає дослідженню етногенезу, формування станів та верств українського суспільства, національно-визвольного руху України, особливостей етнополітичних відносин, виникненню та діяльності національних політичних партій, інших громадських організацій. Ці та інші питання займають

центральне місце в методичних рекомендаціях. Мета курсу – зосередити увагу студентів на них як ключових питаннях історії України.

Розділ II. Тематичний план

Модуль	Т е м и	Лекції	Семінари	Години на самостійну роботу	Усього
I. Стародавня й середньовічна історія України (до II половини XVII ст.)	Вступ. Історія України як наука	2	2	1	5
	1. Найдавніші цивілізації і стародавні держави на українських землях. Першопочатки українства (XII ст. до н.е. – до 80-х років IX ст. н.е.)	2	–	1	3
	2. Київська Русь – середньовічна українська держава (IX-XI ст.)	6	2	2	10
	3. Наслідки роздроблення Київської Русі. Південно-Західні руські князівства та їх політика (XII – перша половина XIV ст.)	4	2	1	7
	4. Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	6	2	2	10
II. Нова історія України (1648 – 1917 рр.)	5. Українська національна революція XVII ст. і становлення української державності (1648–1676 рр.)	6	2	2	10
	6. Українська державність наприкінці XVII – XVIII ст.)	4	2	1	7
	7. Українське національне Відродження XIX ст.	6	2	2	10
	8. Нові тенденції в соціально-політичному житті і національно-визвольному русі в Україні на початку XX ст.	2	2	1	5
III. Новітня історія України (березень 1917 р. – 2010 р.)	9. Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917–1920 рр.)	4	2	2	8
	10. Політичні режими на українських землях у 20–30-ті рр. XX ст.	4	2	2	8
	11. Україна і Друга світова війна (1939–1945 рр.)	2	2	2	6
	12. Криза тоталітарної системи. Ідейна та громадська боротьба за державну незалежність (1945–1991 рр.)	6	4	3	13
	13. Розбудова Української незалежної держави (1991–2009 рр.)	2	2	2	6
	УСЬОГО	56	28	24	108

РОЗДІЛ III. Модульна програма курсу «Історія України»

ВСТУП

Історія України як наука

Предмет і завдання курсу «Історія України». Історія України в контексті світової історії: Історія України як складова частина українознавства. Головні джерела історії України. Історіографія історії України.

Методологія вивчення історії України. Сучасні концепції вивчення історії та їх застосування при вивченні історії України.

Періодизація історії України. Основні етапи історії української державності, національно-визвольного руху українського народу.

Геополітичні особливості України.

Поняття про етнос та етногенез. Сучасний український етнос та його розселення. Українська мова в минулому та сучасному. Український менталітет. Інші етноси на терені України. Національна символіка.

Значення курсу «Історія України» для фахової підготовки і виховання громадської позиції та патріотизму, вироблення сучасної історичної свідомості й політичної культури.

Модуль I. Стародавня і середньовічна історія України (до II пол. XVII ст.)

ТЕМА I

Найдавніші цивілізації і стародавні держави на українських землях.

Першопочатки українства (VII ст. до н.е. – до 80-х років IX ст. н.е.)

Основні етапи розвитку людського суспільства. Найдавніші археологічні пам'ятки на території України. Поява людини сучасного типу на українських землях. Життя та побут людей «кам'яного віку».

Неолітична революція. Феномен Трипільської культури та її вплив на культуру пізніших народів. Індоевропейська (арійська) проблема. Індо-арійські племена на території України.

Перші протодержавні утворення на українських землях: кімерійців, таврів, скіфів, сарматів. Античні міста-держави Північного Причорномор'я, особливості їх соціально-економічного і політичного життя. Римська експансія та її наслідки.

Україна в епоху Великого переселення народів. Кочові народи. Готи. Гуни.

Основні теорії та етноси слов'янського етногенезу. Залюднення слов'янами території України. Праслов'янські культури. Анти. Східні слов'яни та їх сусіди: Хазарський каганат, Візантія, Скандінавія.

Східнослов'янські племена і державноплемінні союзи VI–IX ст.: полян, древлян, сіверян, уличів, волинян, хорватів тощо. Духовна та матеріальна культура слов'янських племен. До питання про праслов'янську писемність.

Зародження і поширення етноніму «Русь» на центрально-придністровське населення. Першопочатки формування та розвиток праукраїнського державного об'єднання Руська земля (Київська Русь) до 80-х років IX ст. Держава Аскольда. Київ як політичний центр полянського союзу племен і перетворення його на державний центр інших східнослов'янських племінних союзів. Відносини Руської землі (Київської Русі) з навколишнім світом.

Релігія слов'янських племен. Особливості язичницьких вірувань.

Т Е М А ІІ

Київська Русь – середньовічна українська держава (IX–XI ст.)

Теорії походження Київської держави. Давні літописи про походження державності Київської Русі. Норманська та автохтонна теорії. Хозарська гіпотеза.

Основні етапи розвитку державності в Київській Русі. Політичний устрій Київської Русі. Система політичної влади, місцева влада.

Соціально-економічний устрій. Проблема існування феодального ладу. Соціальна структура населення. «Руська правда» та її реальний вплив на суспільне життя в державі.

Етнічні процеси в Київській Русі. Питання про давньоруську народність і формування східнослов'янських народностей. Поширення етноніму «Русь» на всю Київську землю, формування етнічного центру, його національний склад, мова населення.

Поява і межі поширення назви «Україна», завершення формування українського народу. Заняття і побут русів-українців. Християнізація.

Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи.

Культура Київської Русі. Вплив запровадження християнства на розвиток культури Київської Русі. Мовна ситуація в Київській Русі. Писемні джерела та

літературні пам'ятки. Музичне мистецтво. Життя та побут населення. Вплив давньоруської релігійно-культурної спадщини на українську традицію й політико-правову думку. Зв'язок культури Київської Русі з античністю.

ТЕМА III

Наслідки роздроблення Київської Русі. Південно-Західні руські князівства та їх політика (XII – перша половина XIV ст.)

Київська Русь як децентралізована федерація 1135 року. Причини роздрібнення Київської Русі. Політичне життя у Подніпров'ї.

Державні утворення Середнього Подніпров'я, Київська, Чернігівська держави-«землі». Безуспішні спроби князів відновити політичну єдність імперії. Поява другого політичного центру в Північно-Східній Русі і його претензії на першість у східнослов'янському світі.

Перетворення Галицько-Волинського князівства на політико-державний центр України. Особливості його внутрішньої боротьби в першій половині XIII ст. Боротьба з монголо-татарською навалою.

Відродження Д. Галицьким Української держави на західноукраїнських землях.

Західний вектор зовнішньої політики Галицько-Волинської держави.

Внутрішня політична криза та занепад Галицько-Волинської держави.

Культура періоду роздроблення Русі (XII – перша половина XIV ст.)

Образотворче мистецтво. Особливості архітектури. Розвиток літератури. Галицький літопис. Церковна література.

ТЕМА IV

Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

Політична ситуація у Східній Європі XIV – першій половині XVI ст. Державно-політичний лад і суспільство Литви, Польщі, Угорщини, Московської Русі. Боротьба за українські землі. Литовська експансія. Приєднання українських земель до Литовського князівства.

Литовсько-Руська держава. Феодальний лад. Соціально-правова система. «Литовські статuti». Міста та міщанство. Внутрішня та зовнішня політика Литовських князів. Державне зближення Литви і Польщі. Кревська унія 1385 р. Боротьба української верхівки за політичні права. Україна та Білорусія в

литовсько-московських взаємовідносинах. Боротьба з московською експансією.

Основні підсумки «литовського» періоду історії України. Питання про «литовську альтернативу» історичного розвитку Східної Європи.

Україна у складі Речі Посполитої.

Політична експансія Польщі на українських землях. Галичина у складі польського королівства. Боротьба польської шляхти за приєднання українських земель.

Люблінська унія 1569 р. та її наслідки. Польсько-литовська держава: геополітичне становище, територія та населення. Особливості державно-політичної системи. Правовий статус українських земель у Речі Посполитій. Адміністративно-політичний устрій. Соціально-правова характеристика суспільства.

Економічне становище українських земель у литовсько-польські часи.

Зміни у земельних відносинах після загарбання українських земель іноземними державами. Збільшення земельної власності литовськими та польськими феодалами. Виникнення магнатського і шляхетського землеволодіння. Складання фільваркової системи сільського господарства. Помітні зрушення в ремеслі, відокремлення його від землеробства, концентрація ремісників у містах. Вплив Магдебурзького права на економіку українських міст.

Релігійне життя в Україні.

Занепад православної церкви в Україні. Поширення католицизму. Протестантизм в Україні. Єретичні вчення та рухи. Українське суспільство в обороні православ'я. Православні братства. Релігійна полеміка. Підготовка до унії в Україні. Ставлення різних верств населення до унії.

Брестський церковний собор 1596 р. та його рішення. Державне впровадження унії. Уніатська церква в Україні. Боротьба православних проти унії. Консервативні та прогресивні тенденції православного руху. Іван Вишенський.

Значення унії в історії України.

Виникнення козацького руху. Дискусійні питання історії українського козацтва. Заснування Запорозької Січі. Геополітичне становище та суспільно-адміністративний устрій Запоріжжя. Державотворчі тенденції в діяльності

козацтва. Економіка, культура та побут на Запорізькій Січі. Воєнне мистецтво запорозьких козаків. Запорозька Січ у системі міжнародних взаємин. Боротьба козацтва проти татаро-турецької агресії.

Городові козаки. Створення реєстрованого козацького війська. Ставлення уряду Речі Посполитої до козацтва. Козацькі повстання 90-х років XVI ст. Діяльність гетьмана П. Сагайдачного. Козацькі повстання 20–30-х років XVII ст. та їх поразка. Участь козаків у війнах Речі Посполитої з Росією та у Тридцятилітній війні.

Посилення польського тиску в Україні напередодні Хмельниччини.

Українська культура другої половини XVI – першої половини XVII ст. Головні тенденції розвитку західноєвропейської культури. Польська культура та її вплив на українську. Причини та наслідки колонізації української верхівки. Початки православного українського Відродження. Розвиток української мови. Усна народна творчість. Перші книгодрукарні. Освіта. Братські школи. Острозька школа. Києво-Могилянська Колегія. Українські письменники. Літописання. Театр і драма. Музика. Архітектура. Образотворче мистецтво. Вплив української православної культури на інші слов'янські народи.

Модуль II. Нова історія України (1648 –1917 рр.)

ТЕМА V

Українська національна революція XVII ст. і становлення української державності (1648–1676 рр.)

Передумови української національної революції.

Формування в Україні атмосфери масового невдоволення режимом польського панування. Вибух повстання на початку 1648 р. і переростання його у Визвольну війну (червень – липень 1648 р.).

Політична культура козацтва та його лідерів. Козацтво – провідна сила національно-визвольної боротьби українського народу.

Політична програма Б. Хмельницького. Створення української козацької держави, її адміністративно-територіальний устрій. Поділ суспільства на суспільні групи-стани.

Перетворення козацтва на привілейований стан суспільства. Місце козацької старшини в соціальній структурі населення. Посилення ролі православного духовенства. Соціальні завоювання селянства.

Випробування козацької держави у 1649–1654 рр.

Зборівський мир і його наслідки. Дипломатичні та воєнні події 1650 р.; поразка під Берестечком. Завершення Селянської війни. Труднощі в продовженні воєнних дій у 1652–1653 рр. і погіршення геополітичного становища України. Українсько-російський договір 1654 р. та його політичні наслідки.

Спільні воєнні успіхи України і Росії та перші непорозуміння між ними в 1654–1655 рр. Поступовий відхід Росії від зобов'язань 1654 р. і підписання з Польщею Віленського перемир'я. Загострення українсько-російських відносин наприкінці 1655 – у першій половині 1657 р. Смерть Б. Хмельницького та його роль в історії України.

Розпад козацької держави.

Спроба І. Виговського добитися незалежності України від Росії. Гадяцька угода. Причини і наслідки краху політики Виговського.

Початок громадянської війни.

Обрання гетьманом Юрія Хмельницького і підписання Переяславських статей. Спільні воєнні дії проти Польщі влітку 1660 р.

Слобожанський трактат і розкол України на два військових табори.

Посилення політичного хаосу і громадянської війни в Україні в 1661–1663 рр. Андрусівський мир 1667 р. та розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Загострення боротьби за владу в Україні. Гетьман П. Дорошенко і його плани возз'єднання козацької України, відмова від влади. Криза й поразка української революції (серпень 1671 – вересень 1676 рр.)

Т Е М А VI

Українська державність наприкінці XVII – у XVIII ст.

Наступ на політичну автономію України. Польсько-російський мир

1686 р. та остаточний поділ України Правління гетьмана Івана Мазепи. Причини та наслідки поразки І. Мазепи. Ідея соборної України І. Мазепи та її історична перспектива. Розвиток цієї ідеї в «Конституції» П. Орлика (1710 р.).

Посилення російської влади в Україні. Утворення Першої Малоросійської колегії. Обмеження української автономії. Запровадження нових імперських владних структур.

Ліквідація гетьманства. Скасування полково-сотенного та козацького судового устрою Гетьманщини. Перетворення її на провінцію Росії.

Остаточна ліквідація української автономії. Введення загальноросійської адміністрації. Закріпачення селян Лівобережної України. Політика русифікації.

Знищення Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Підпорядкування української православної церкви московській патріархії. Особливості історичної долі Слобідської України в другій половині XVII ст.

Політична ситуація в Правобережжі в кінці XVII–XVIII ст. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р. Запровадження панщини. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Залізник та Гонта. Політичні плани повстання. Придушення повстання.

Політичне життя в західноукраїнських землях. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Ліквідація уніатської церкви на Правобережжі. Занепад братств. Рух опришків. Включення Правобережжя до складу Російської імперії, Галичини до Австрійської імперії. Розвал Речі Посполитої та розподіл її земель між Прусією, Австрією та Росією (1772 р. – перший поділ, 1793 р. – другий поділ, 1795 р. – третій поділ).

Культура в Україні в другій половині XVII–XVIII ст.

Основні тенденції в розвитку західноєвропейської культури. Особливості розвитку української культури. Українське бароко. Розвиток освіти і науки. Перші шкільні підручники. Внесок Києво-Могилянської академії в культурно-освітній розвиток. Колегіуми в Чернігові, Переяславі, Харкові. Русифікація освіти. Григорій Сковорода – просвітитель, філософ, поет.

Розвиток архітектури та живопису. Українські майстри в Росії. Вплив українського мистецтва на російську культуру.

Художня література та театр. Музика в Україні (Д. Бортнянський та М. Березовський).

Релігійне життя в Україні. Православна церква. Феофан Прокопович. Уніатська церква на Правобережжі.

Занепад традиційних форм української культури наприкінці XVIII ст. Провінціалізація.

Т Е М А VII

Українське національне Відродження

XIX ст.

Наслідки остаточної втрати української автономії. Територія, населення. Політико-адміністративний устрій України на початку XIX ст. Нові явища в розвитку економіки, сільське господарство, торгівля, промисловість. Соціальна структура українського суспільства. Зміни в етнічному складі населення. Російська адміністрація в Україні. Російська армія. Військові поселення. Православна та уніатська церкви.

Загострення соціальних суперечностей в Україні. Спроби поширення кріпацтва на Південну Україну. Селянські рухи, виступи робітних людей і військових поселенців. Декабристський рух та українське питання. Польський національно-визвольний рух і Україна. Повстання 1830–1831рр.

Вплив російського та польського визвольного руху на Україну. Спроби відновлення козацтва.

Початок Українського національного Відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Становлення українознавства як науки. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві. Формування наукових центрів українознавства. Популяризація історичного минулого України. «Історія Русів» та її вплив на українське суспільство. Особливості розвитку освіти і культури. Романтизм та пошуки «місцевого колориту». Збирання та публікація пам'яток українського фольклору. Розвиток етнографічних досліджень. Особливості формування української літературної мови. Становлення нової української літератури.

І. Котляревський, Т. Шевченко, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, П. Куліш.

Політизація національного руху в першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське братство. Т. Г. Шевченко і його вплив на формування української національної ідеї.

Особливості Відродження в західноукраїнських землях. «Руська трійця». Вплив європейських революцій 1848–1849 рр. на політичне життя українських земель. Формування програми українського національного руху. Скасування кріпацтва в Галичині.

Політика царського уряду в українському питанні в другій половині XIX ст. Скасування кріпацтва та реформи 60–70-х рр.: земська, міська, судова, фінансова, військова, освітня, їх особливості в різних регіонах України. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Зростання міст. Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні та землекористуванні. Поглиблення соціального розшарування українського суспільства. Подальше становлення української нації.

Загальні тенденції та особливості українського національного руху в II пол. XIX ст.

Еволюція українських громад. Народницький рух у 60–80-ті роки. «Братство тарасівців». Перші робітничі організації, їх ідеологія і програми. Марксистські гуртки. Перші соціал-демократичні організації.

Особливості національного руху в західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Боротьба москвофілів з народовцями. РУРП – перша легальна українська партія європейського типу. Започаткування руху за політичну незалежність України. «Молоді» радикали і книга Ю. Бачинського «Україна ірредента». Виникнення соціал-демократичної і національно-демократичної партій. Партійні видання і соціально-політичні часописи. Політична мобілізація галицького селянства.

Культура Україна в другій половині XIX ст. Реформа освіти. Недільні школи, клубні заклади та бібліотеки в Наддніпрянській Україні. Відкриття вищих навчальних закладів. Товариства «Просвіта» та їх роль у культурному процесі. Наука. Створення наукового товариства ім. Т. Шевченка, його творчий доробок. М. Грушевський – організатор української науки. Розвиток літератури та драматургії. Музичне мистецтво наприкінці XIX ст. Становлення української професійної художньої школи. Образотворче мистецтво. Музейна справа в Україні. Народження національного гімну. «Ще не вмерла Україна і слава, і воля».

ТЕМА VIII

Нові тенденції в соціально-політичному житті й національно-визвольному русі в Україні на початку ХХ ст.

Українські землі у складі Російської імперії на початку ХХ ст. Нові тенденції соціально-економічного розвитку. Загострення аграрного питання і селянські бунти. Робітничий рух.

Українське питання у внутрішній політиці царату: часткова лібералізація і репресії. Російський ліберальний рух та українське питання. Російські революційні організації та партії в Україні.

Розвиток українського національного руху. Українська політична думка на початку ХХ ст.: М. Грушевський, Д. Антонович, М. Міхновський, Д. Донцов.

Виникнення українських політичних партій. Соціалістична течія в українському русі. Створення Української соціал-демократичної партії. Виникнення на початку 1900 р. в Харкові першої в Росії Революційної Української партії. Вихід у січні 1905 р. із РУП частини діячів партії і заснування ними Української соціал-демократичної «Спілки». Започаткування у грудні 1905 р. другим з'їздом РУПу. Української соціал-демократичної робітничої партії Національно-революційна течія. Створення з ініціативи М. Міхновського Української народної партії. Програма УНП «Самостійна Україна».

Українські ліберали: програма, тактика. Виникнення в Галичині в 1899 р. Української національно-демократичної партії, у Києві восени 1904 р. Української демократичної партії і Української радикальної партії. Об'єднання УДП і УРП наприкінці 1905 р. в єдину Українську демократично-радикальну партію.

Революція 1905–1907 рр. Головні події революційного руху. Українське питання в планах політичних сил і законодавчих органів влади. Українські делегати в I і II Державних думах. Українська парламентська Громада. Питання про Українську автономію.

Політичне життя в Україні 1907–1914 рр. Утворення у вересні 1908 р. Товариства українських поступовців. Українські фракції та українське питання в III та IV Державних думах Російської імперії.

Західноукраїнські землі на початку ХХ ст. Українські фракції в австрійському парламенті та Галицькому сеймі. Зростання українських

організацій в Галичині («Січ», «Сокіл», «Пласт»). Основні політичні угруповання: Національно-демократична партія; Соціал-демократична партія; Католицько-руський союз.

Труднощі національного руху в Західній Україні. Русофіли. Конфлікти з польським рухом.

Україна в Першій світовій війні. Українське питання у політиці воюючих держав. Розкол у національно-визвольному русі. Національно-визвольний рух в умовах війни. Утворення «Союзу визволення України». Поширення гасла української автономії та незалежності. Антивоєнний і соціальний рух.

Політичні наслідки війни в Україні. Формування передумов національно-демократичної революції в Україні.

Культура України на початку ХХ ст. Нові тенденції та явища в культурному житті та побуті. Урбанізація та розвиток міської культури. Освіта. Колегія П. Галагана. Вища школа. Література. О. Олесь, В. Винниченко, М. Коцюбинський, В. Стефаник. Наука. М. Грушевський, Д. Багалій, Б. Грінченко, А. Кримський, Ф. Вовк. Музеї. Театр. Архітектура. Музика. Живопис. Церковне життя. Роль Української греко-католицької церкви в піднесенні національної свідомості населення Західної України.

Модуль III. Новітня історія України (Березень 1917 р.–2010 р.)

ТЕМА IX

Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917–1920 рр.)

Лютнева демократична революція 1917 р. Початок національно-демократичної революції в Україні. Створення Української Центральної Ради. Основні політичні сили: соціалісти-федералісти, соціал-демократи, соціалісти-революціонери. Михайло Грушевський – голова Центральної Ради. Володимир Винниченко. Симон Петлюра.

Основні напрямки політичної діяльності Центральної Ради. I Універсал та боротьба за автономію України. II Універсал Центральної Ради як компроміс з Тимчасовим урядом. Проголошення 7 листопада 1917 р. в III Універсалі Української Народної Республіки. Війна Радянської Росії проти УНР. IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності України.

Зовнішня політика УНР. Брест-Литовський мирний договір. Німецько-австрійські війська в Україні. Переворот 29 квітня 1918 р. Причини поразки Української Центральної Ради.

Українська держава гетьмана П. Скоропадського. Політична платформа П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика гетьманського уряду. Ставлення українських політичних партій до гетьманату. Консолідація антигетьмановських сил в Україні. Крах гетьманщини.

Політика Директорії та її наслідки. Директорія УНР у пошуках шляхів між націоналізмом і соціалізмом. Зміна державницької концепції, занепад української державності.

Більшовицька влада в Україні. Тягар «воєнного комунізму». Радянська влада як форма більшовицької диктатури.

Національно-визвольний рух на землях Західної України. Творення державності в Галичині. Криза державності. Соціально-політичні наслідки ліквідації ЗУНР.

Головні чинники невдач національно-визвольної боротьби: незрілість національної свідомості, соціальні аспекти, міжнародні умови. Основні уроки національно-демократичної революції в Україні.

Культура і духовне життя в Україні 1917–1920 років. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Загальноосвітня школа за Центральної Ради, гетьманату П. Скоропадського, Директорії.

Освітня політика більшовиків.

Стан науки. Відкриття Української Академії наук (УАН) і національних університетів у Києві й Кам'янець-Подільську. Нові тенденції в розвитку літератури. Видатні українські письменники. Театральне, музичне і хорове мистецтво та їх кращі представники. Українська Академія мистецтв.

ТЕМА X

Українські землі в 20–30-ті рр. XX ст.

Міжнародне і внутрішнє становище України на початку 20-х років. Перша спроба використання голоду з політичною метою. Цілі, зміст і результати нової економічної політики. Припинення реалізації комуністичної

програми і поступове повернення до ринкових відносин. Криза непу та її політичні наслідки.

Утвердження радянського устрою в Україні в процесі утворення СРСР.

Українське Відродження 20-х років. Політика українізації та коренізації.

Розвиток культури в Україні. Поширення української освіти. Українська вища освіта. Стан науки. Розвиток україністики. Академія наук – центр наукових досліджень. Література національного Відродження. Нові тенденції в розвитку літератури. «Хвильовізм». Дискусія про європейську та російську орієнтацію. Літературні течії: революційно-романтична, неокласична, авангардистська. Головні літературні організації: «Плуг», «Гарт», «Вапліте». Найвидатніші поети та прозаїки. Новітня українська драматургія і театр. Українська музика: традиції та авангард. Нові тенденції в українському мистецтві. Художні угруповання та асоціації. Графіка. Архітектура. Український конструктивізм.

Трагічна доля українського Ренесансу. «Розстріляне Відродження».

Політична система України в 20-і роки. Становлення тоталітарного режиму. Політичні партії в Україні на початку 20-х років. Встановлення комуністичної монопартійної системи. Комуністична партія в політичній системі. Ідейно-політична боротьба в 20-ті роки. Створення партійно-державної номенклатури. підвищення ролі репресивних органів у політичному житті країни. Громадсько-політичні організації в тоталітарній системі 20-х років. Націонал-комунізм.

Створення командно-адміністративної системи в економіці. Політика індустріалізації та її наслідки. Аграрна політика тоталітарного режиму. Здійснення насильницької колективізації в Україні. Голодомор 1932–1933 рр. Посилення тоталітарного режиму.

Компартія – ядро та знаряддя тоталітарного режиму. Ради в тоталітарній системі 30-х років. Посилення компартійного контролю над громадськими організаціями.

Посилення ролі репресивних органів у політичному житті. Політична та ідеологічна цензура. Преса як знаряддя тоталітарної системи. Політичні процеси та репресії наприкінці 20-х – у 30-і роки. Конституція УРСР 1937 р. як ширма тоталітаризму. Творення авторитарного, харизматичного лідера в особі Сталіна.

Політика у сфері культури в 30-ті роки. Згорання української преси. Наслідки загибелі молодого покоління творчої інтелігенції. Заборона УАНЦ та державні репресії.

Західноукраїнські землі у 20–30-ті роки. Правлячі кола Польщі та українське питання: радикали та помірковані. Полонізація: цілі, засоби та наслідки. Пацифікація 20-х років. Радикалізація громадсько-політичного життя. Головні політичні течії та організації: Українське народно-демократичне об'єднання, соціалісти, соціал-демократи, КПЗУ. Інтегральний націоналізм Д. Донцова. Створення Організації Українських Націоналістів на чолі з Євгеном Коновальцем. Тактика терору та її наслідки. Криза в діяльності ОУН в кінці 30-х років.

Труднощі в розвитку національно-визвольного руху на Буковині. Прояви радикалізму та екстремізму.

Проголошення статусу самоврядування Закарпаття після Мюнхенської угоди, крах орієнтації на Німеччину, окупація Закарпаття угорськими військами.

Т Е М А XI

Україна і Друга світова війна (1939–1945 рр.)

Українське питання в європейській політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Україна в планах нацистського керівництва. Утвердження пакту про ненапад та інших документів між СРСР і Німеччиною. Початок Другої світової війни. Україна в перші роки Другої світової війни. Західні землі України під німецькою та угорською окупацією. Возз'єднання Західної України з Українською РСР. Політичні процеси в Україні в період німецької окупації. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Утворення антигітлерівської коаліції.

Окупаційний режим в Україні. ОУН і нацистське керівництво. Діяльність підпілля і партизанський рух. Створення УПА.

Звільнення України від окупації. Закінчення Другої світової війни та її наслідки для України.

Початок відбудови народного господарства України та протистояння ОУН УПА радянському режиму. Політичні наслідки Другої світової війни. Формування України як соборної держави.

Культура України в роки Другої світової війни. Освіта. Наука. Українська преса. Література і мистецтво. Внесок представників творчої інтелігенції у перемогу над фашистською Німеччиною.

ТЕМА XII

Криза тоталітарної системи. Ідейна та громадська боротьба за державну незалежність (1945–1991 рр.)

Посилення сталінського диктату в Україні у воєнні роки. Зміна геополітичного становища України. після закінчення війни та українське питання. Наступ реакційних сил на спроби лібералізації політичного режиму в повоєнні роки.

Політична ситуація в Західній Україні. Утвердження радянського тоталітаризму на західноукраїнських землях. Підпільно-партизанська боротьба ОУН УПА в середині 50-х – середині 60-х років.

Політична ситуація в Україні в період лібералізації тоталітарного режиму (в середині 50-х – середині 60-х років). Україна після смерті Сталіна. Критика культу особи. Шестидесятники, самвидав, дисидентський рух як вияв політичної опозиції комуністичному режимові в Україні. Зміни в кремлівському керівництві в жовтні 1964 р. та їх політичні наслідки для України.

Наростання кризи в Україні. Посилення реакції в духовному житті. Нові тенденції в діяльності українського опозиційного руху.

Україна на шляху до свободи і незалежності (1985–1991). Наростання кризових явищ у політичному житті України. Радикальна активізація суспільно-політичних рухів в Україні.

Культурне життя в Україні у другій половині 40-х – на початку 50-х років. Відбудова системи освіти. Впровадження обов'язкового семирічного навчання дітей. Розгром генетики та «лисенківщини» в Україні. Боротьба влади з «космополітизмом». Ідеологізація культурного життя в 1953–1964 рр. Науково-технічна революція і наука в Україні. Розвиток кібернетики. Стан суспільних наук. Початок десталінізації та пожвавлення літературно-мистецького життя. «Відлига». «Шестидесятники». В. Симоненко, Л. Костенко, Є. Сверстюк, І. Світличний, І. Драч та ін.

Культура в Україні середини 60-х – 80-х років. Стан освіти. Русифікація в Україні. Наука: здобутки і проблеми. Зростання ідеологічного тиску на освіту та науку. Література. Репресії щодо письменників.

ТЕМА XIII

Розбудова Української незалежної держави (1991–2010 рр.)

Національне пробудження українського народу. Проголошення незалежності України. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р.

Суспільно-політичне життя в Україні в 90-ті роки. Вибори першого Президента України. Соціально-політичне становище в незалежній Україні. Конституційний процес та особливості Конституції України 1996 р. Вибори до Верховної Ради 1998, 2002, 2006 рр.

Вибори Президента України 1999 р. Політична ситуація в Україні у 2000 – 2004 рр., причини її загострення.

Основні події політичного життя України наприкінці 2004 – у 2010 рр. Президентські вибори восени 2004 р. «Помаранчева революція». Політична та економічна ситуація в країні у 2005–2010 рр. Розклад політичних сил на президентських виборах 2010 р.

Політичні партії в Україні. Параметри життєдіяльності політичних партій.

Національно-культурне Відродження. Стан та проблеми освіти. Реформування освітньої сфери. Розвиток науки. Здобутки літератури, мистецтва, фізичної культури та спорту.

РОЗДІЛ IV. Зміст лекційної частини курсу

Модуль I. Стародавня та середньовічна історія України (до другої половини XVII ст.)

Лекція № 1. Вступ. Історія України як наука

1. Завдання курсу «Історія України».
2. Періодизація історії України.
3. Джерела та література.

ТЕМА I. Найдавніші цивілізації і стародавні держави на українських землях (VII ст. до н.е. – IX ст. н.е.)

Лекція № 2. Стародавні часи та початок середньовіччя на українських землях (VII ст. до н.е. – IX ст. н.е.)

1. Українські землі в первісну епоху. Досягнення і значення Трипільської культури.
2. Перші протодержавні утворення на українських землях.
3. Східні слов'яни. Теорії та етапи слов'янського етногенезу.
4. Першопочатки українства. Зародження і поширення етноніму «Русь».

ТЕМА II. Київська Русь – середньовічна українська держава

Лекція № 3. Утворення Київської Русі

1. Слов'янські протодержавні об'єднання на українських землях.
2. Теорії походження Київської держави.
3. Основні етапи розвитку державності в Київській Русі.

Лекція № 4. Соціально-економічний устрій

1. Соціальна структура.
2. Форми і характер економічного розвитку Київської Русі.
3. Проблема існування феодалного ладу.

Лекція № 5. Особливості формування політичної історії Київської Русі

1. Політичний устрій Київської Русі.
2. Етнічні процеси в Київській Русі. Питання про давньоруську народність.
3. Християнізація Русі.
4. Політична культура Київської Русі.
5. Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи.

ТЕМА III. Наслідки роздроблення Київської Русі

Лекція 6. Причини роздроблення Київської Русі

1. Державні утворення Середнього Подніпров'я.
2. Боротьба українських князівств за політичне лідерство.
3. Вплив на роздроблення Київської держави монголо-татарської навали.

Лекція № 7. Визволення України з-під влади Золотої Орди і боротьба за створення на її території незалежної держави (XIV–XV ст.)

1. Галицько-Волинська держава і початок визволення українських земель у першій чверті XIV ст.
2. Боротьба Польщі та Литви за Волинь і Галичину в 1325–1352 рр.
3. Визволення українських земель від золотоординського ярма в 1361–1362 рр.
4. Припинення існування Галицько-Волинської держави.

Тема IV. Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XVI – перша половина XVII ст.)

Лекція № 8. Українські землі у складі Великого князівства Литовського

1. Перехід українських земель під владу Литви.
2. Політичний устрій Великого князівства Литовського і українських земель. Питання про литовсько-руську державу.
3. Литовсько-польське зближення і посилення впливу Польщі в Україні.

Лекція № 9. Україна під владою Речі Посполитої

1. Утворення Речі Посполитої. Люблінська Унія (1569 р.).
2. Політичне життя в Україні за часів Речі Посполитої.
3. Початки українського національного Відродження.
4. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.).

Лекція №10. Виникнення українського козацтва

1. Заснування Запорозької Січі і перетворення її в центр визвольного руху українського народу.
2. Гетьманування П. Конашевича-Сагайдачного (1616–1622 рр.).
3. Козацько-селянські повстання в другій половині XVI – на початку XVII ст. проти польсько-шляхетського панування в Україні.

Модуль II. Нова історія України (1648 –1917 рр.)

Тема V. Українська національна революція XVII ст. і становлення української державності (1648–1676 рр.)

Лекція № 11. Особливості національної революції

1. Причини, рушійні сили, періодизація.
2. Розгортання національно-визвольної війни (1648–1654 рр.).
3. Завершення війни. Переяславська Рада 1654 р. Березневі статті.

Лекція № 12. Утворення Української козацької республіки

1. Розробка Богданом Хмельницьким політичної програми Української держави.
2. Суспільний та державний лад Козацької республіки.
3. Козацтво-провідна сила національно-визвольної боротьби українського народу.

Лекція № 13. Політична криза після смерті Б. Хмельницького

1. Пошук політичних орієнтирів. Початок громадянської війни в кінці 50-х рр.
2. Поширення громадянської війни в Україні на початку 60-х рр. Розкол України на два політичних табори.
3. Боротьба Петра Дорошенка за створення загальноукраїнської держави.
4. Криза і поразка української революції.

Тема VI. Українська державність наприкінці XVII–XVIII ст.

Лекція № 14. Обмеження та ліквідація української автономії кінця XVII–XVIII ст.

1. Наступ на політичну автономію України. Причини та наслідки поразки І. Мазепи.
2. Ліквідація гетьманства. Скасування полково-сотенного та козацького судового устрою Гетьманщини.
3. Остаточна ліквідація української державності в 70 – 80 рр. XVIII ст.

Лекція № 15. Політична ситуація на Правобережжі в кінці XVII–XVIII ст.

1. Відновлення польсько-шляхетської влади. Запровадження панщини.
2. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина.
3. Політичне життя в західноукраїнських землях. Занепад братств. Рух опришків.

Тема VII. Українське національне Відродження XIX ст.

Лекція № 16. Україна в першій половині XIX ст. Початки українського національного Відродження

1. Політичні та економічні наслідки остаточної втрати української автономії.
2. Початки Українського національного Відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).
3. Політизація національного руху в першій половині XIX ст. Зародження перших політичних організацій.
4. Особливості Відродження в західноукраїнських землях. Вплив європейських революцій 1848–1849 рр. на політичне життя українських земель.

Лекція № 17. Розширення Українського національного Відродження в II половині XIX ст.

1. Політика царського уряду в українському питанні в другій половині XIX ст.
2. Скасування кріпацтва та реформи в Україні.
3. Загальні тенденції та особливості українського національного руху в другій половині XIX ст.

Лекція № 18. Посилення національного руху в західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.

1. Боротьба москвофілів з народовцями.
2. Започаткування руху за політичну незалежність України.
3. Виникнення політичних партій.
4. Політична культура Західної України.

Тема VIII. Нові тенденції в соціально-політичному житті і національно-визвольному русі в Україні на початку XX ст.

Лекція № 19. Особливості розвитку України на початку XX ст.

1. Новий етап структурування українського суспільства. Політична культура доби.
2. Перші політичні партії Східної України.
3. Національно-визвольний рух в Україні в період революції 1905–1907 рр. і Першої світової війни.
4. Західноукраїнські землі на початку XX ст.

Модуль III. Новітня історія України (березень 1917–2010 рр.)

Тема IX. Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917–1920 рр.)

Лекція № 20. Доба української Центральної Ради. Відродження державності (березень 1917 – квітень 1918 рр.)

1. Утворення Центральної Ради. Консолідація українських сил навколо Центральної Ради.
2. Політична діяльність Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки.
3. Проголошення радянської влади в Україні. Українсько-більшовицька війна.
4. Причини поразки Української Центральної Ради.

Лекція № 21. Українська держава гетьмана П. Скоропадського і відродження УНР Директорією

1. Політична платформа П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика гетьманського уряду.
2. Політика Директорії та її наслідки.
3. Більшовицька влада в Україні.
4. Національно-визвольний рух на землях Західної України.
5. Основні уроки національно-демократичної революції в Україні.

Тема X. Українські землі в 20–30-ті рр. XX ст.

Лекція № 22. Радянська Україна в 20-ті роки

1. Соціально-економічні перетворення в Україні на основі непу.
2. Утвердження радянського устрою в Україні в процесі утворення УРСР.
3. Політичний устрій УСССР. Формування тоталітарної системи. Політичні аспекти українізації.
4. Ідейно-політична боротьба 20-ті роки.

Лекція № 23. Радянська Україна в 30-ті роки

1. Політична індустріалізація та її наслідки. Аграрна політика тоталітарного режиму. Голодомор 1932–1933 рр.
2. Утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
3. Політика у сфері культури в 30-ті роки. Основні риси радянського режиму в 30-ті роки.
4. Західноукраїнські землі у 20–30-ті роки. Соціально-політичне гноблення і національно-визвольний рух.

Тема XI. Україна і Друга світова війна (1939–1945рр.)

Лекція № 24. Україна і Друга світова війна (1939–1945 рр.). Рух опору

1. Початок Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР.
2. Окупація України військами Німеччини та її союзників (22 червня 1941– 22 липня 1942 рр.).
3. Рух опору в Україні. Радянський рух опору. Національно-визвольний рух опору на чолі ОУН.
4. Визволення України від фашистських загарбників (грудень 1942 – жовтень 1944 рр.)

ТЕМА XII. Криза тоталітарної системи. Ідейна та громадська боротьба за державну незалежність (1945–1991 рр.)

Лекція № 25. Період посилення сталінського тоталітарного режиму (1945–1953 рр.)

1. Територіальні зміни в Україні після Другої світової війни.
2. Труднощі відбудови господарства. Повоєнний голод в Україні (друга половина 40-х років).
3. Ідеологічна реакція.
4. «Радянізація» Західної України. Рух опору в західноукраїнських землях.

Лекція № 26. Політична ситуація в Україні в період лібералізації тоталітарного режиму (в середині 50-х – середині 60-х років) і криза радянського суспільства

1. Україна після смерті Сталіна. Критика культу особи. Зрушення у духовному житті.
2. Експерименти в економіці і соціальні програми М. С. Хрущова.
3. Посилення кризи в економіці.
4. Поворот до неосталінізму.

Лекція № 27. Україна в період перебудови (1985–1991 рр.)

1. Проведення економічних реформ.
2. Реформа політичної системи.
3. Суспільно-політичний рух в Україні в період перебудови.
4. Проголошення державного суверенітету і незалежності України.
5. Розпад СРСР та утворення СНД.

Тема XIII. Розбудова Української незалежної держави (1991–2010рр.)

Лекція № 28. Україна в умовах розбудови незалежності

1. Національне пробудження українського народу. Суспільно-політичне життя в Україні в 90-ті рр. XX ст. – на початку XXI ст.
2. Основні події політичного життя України наприкінці 2004–2010 рр.
3. Економічна політика Української держави на сучасному етапі.
4. Партійна система України на межі XX–XXI ст.
5. Зовнішня політика України.

РОЗДІЛ V. Плани семінарських занять з історії України
Модуль I. Стародавня та середньовічна історія України (до другої
половини XVII ст.)

ТЕМА 1. Історія України як наука

Предмет і завдання курсу «Історія України»

1. Сучасні історичні концепції та їх застосування при вивченні історії України. Основні етапи історії української державності, національно-визвольного руху українського народу і українського Відродження.
2. Значення курсу «Історія України» для фахової підготовки і виховання громадської позиції та патріотизму, вироблення сучасної історичної свідомості й політичної культури.
3. Наукова та навчальна література з історії України.
4. Характеристика архівних і опублікованих джерел.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Антонюк О. В. Формування етнополітики української держави. – К., 1999.
- Балошок В. Українська етнічна спільнота: етногенез, історія, етнімія / Відп. ред. Г. Скрипник. – Біла Церква, 2008.
- Баран В. Д. Історичні витоки українського народу. – К., 2005.
- Богданова О. М. Джерелознавство історії України: теорія, методика історії: Навч.- метод. посіб. – 2-е вид. – Х., 2005.
- Брайчевський М. Вступ до історичної науки: Навчальний посібник. – К., 1995.
- Гирич І. Історія України нового часу в сучасній шкільній освіті. – К., 2009.
- Етнічні процеси у середньовічному слов'янському світі (Матеріали «круглого столу») // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.
- Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст. – К., 2009.
- Калакура Я. Українська історіографія. – К., 2004.
- Калакура Я. Історичні засади українознавства. – К., 2007.
- Касьянов Г. В. Сучасна історія України: проблеми, версії, міркування // Укр. іст. журнал. – 2006. – № 4.
- Кондратенко О. Українська академічна історична наука (1944–1956 рр.). – К., 2009.
- Кульчицький С. В. Про чергове засідання Спільної українсько-російської комісії істориків // Укр. іст. журн. – 2009. – № 1.
- Мартинів А. Ю. Історичні знання в умовах глобалізації // Укр. іст. журн. – 2009. – № 1.
- Масненко В. В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // Укр. іст. журнал. – 2002. – № 5.
- Литвин В. М. Історія України: Підручник.- 3-є вид., доопрац. та допов. – К., 2009.
- Стельмах С. П. Історична думка в Україні XIX – поч. XX ст. – К., 1997.

Політична історія України: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. І. Танцюри . – К.: Академвидав, 2008.

Ресент О. Україна ХІХ–ХХ ст.: Роздуми та студії історика. – К., 2009.

Яневський Д. Проект «Україна» або таємниця М. Грушевського. – Х., 2010.

Яремчук В. П. Історична наука в УРСР у «добу Шелеста» // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 3.

ТЕМА 2

КИЇВСЬКА РУСЬ – СЕРЕДНЬОВІЧНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА (ІХ – Х ст.)

1. Слов'янські протодержавні утворення на українських землях.
2. Теорії походження Київської держави: давні літописи про походження Київської Русі, норманська та антинорманська теорії, хозарська гіпотеза.
3. Становлення Давньоруської держави й основні етапи її розвитку; об'єднання земель і племен східних слов'ян, спроби політичної реставрації держави.
4. Політичні наслідки феодального дроблення Русі (друга половина ХІ – початок ХІІ ст.).
5. Політичний устрій Київської Русі: система політичної влади, місцева влада, міжнародні відносини, роль християнства, особливості політичної культури.
6. Етнічні процеси в Київській Русі. Питання про давньоруську народність.
7. Політична культура Київської Русі.
8. Причини розпаду Київської держави, її історична спадщина.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Слов'янський етногенез.
2. Зародження державності у східних слов'ян.
3. Походження термінів «Русь», «Руська земля».
4. Нормани на Русі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Багринець В. М. Коли і як виникли назви Україна, українці? – Ужгород, 1997.

Баран В. К., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. – К., 1991.

Белов О., Шаповалов Г. Український тризуб: історія дослідження та історичний реконструкт. – К., 2008.

Брайчевський М. Вибране / Упоряд. Ю. Кухарчук. – К., 2009. – Т. 1.: Суспільно-політичні рухи в Київській Русі: Історична думка в Київській Русі; Т. 2. Хозарія і Русь. Аскольд – цар Київський.

Брайчевський М. Утверждение християнства на Руси. – К, 1989.

Відейко М. Ю. Україна: від Трипілля до антів. – К., 2008.

Відейко М. Ю. Трипільська цивілізація. – К., 2008.

Домчук Р. Храм Софії у символічному просторі Русі-України: До 1020-ї річниці офіційного запровадження християнської релігії у Київській Русі. – К., 2008.

Духовна спадщина Київської Русі. Зб. наук. праць. Вип. 1, 2. – Одеса, 1997.

Гурій О. З історії функціонування Києво-Печерської лаври в останній період сталінського тоталітарного режиму (кінець 40-х – початок 50-х рр. ХХ ст.) – Черкаси, 2009.

Етнічні процеси у середньовічному слов'янському світі (Матеріали «Круглого столу») // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.

Єльніков М. Золотоординські часи на українських землях. – К., 2008

Залізник Л. Нариси стародавньої історії. – К., 1998.

Іванченко Р. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. – К., 1996.

Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. – Львів, 1996.

Котляр М. Ф. Княжа служба в Київській Русі. – К., 2009.

Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. – К., 1995.

Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1995.

Котляр Н. Ф. Древнерусская государственность. – СПб., 1998.

Котляр Н. Ф. Воєнне мистецтво Давньої Русі. – К., 2005.

Літопис Руський. – К., 1989.

Моця О. Південна «Руська земля». – К., 2007.

Моця О. Етнічні процеси в автохтонному середовищі на етапі ранньомодерної та модерної історії України // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1.

Моця О. «Русь», «Мала Русь», «Україна» в після монгольські та козацькі часи. – К., 2009.

Мисик Ю. За віру православну – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К., 2009.

Назаренко А. В. Древняя Русь на международных путях (IX – XII века). – М., 2001.

Онищенко І. Діалектика становлення українського етносу та нації (Етнополітологічний аналіз). – К., 1997.

Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.

Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». – К., 2001.

Плахонін А. Г. Східна Волинь у зовнішній політиці Давньоруської держави (X – перша половина XI ст.) // Укр. іст. журн. – 2000. – № 4.

Подскальский Г. Христианство и богословская литература в Киевской Руси (988 – 1237). – М., 1997.

Пріцак О. Походження Русі . Стародавні скандинавські джерела. Т. I. – К., 1997.

Ричка В. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації // Укр. іст. журн. – 2001. – № 2.

Ричка В. М. Знаки влади: організація та форми репрезентації верховної влади у Київській Русі // Укр. іст. журн. – 2009. – № 1

Ричка В. М. «Київ – другий Єрусалим» (З історії політичної думки та ідеології середньовічної Русі). – К., 2005.

- Симоненко Р. Г. Про геополітичний фактор в історії України // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.
- Сойер П. Епоха викингів / Пер. с англ. А. П. Сенина. – СПб., 2008.
- Толочко П. Літописи Київської Русі. – К., 1994.
- Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття). – Ужгород, 2000.
- Хазари: Евреи и славяне / Редкол. В. Петрухин и др. – М., 2005.
- Чукаєва В. А. Русские княжества и Золотая Орда 1243–1350 гг. – Днепропетровск, 1998.
- Шелухін С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів. – Дрогобич, 1992.
- Юрій М. Ф. Етногенез та ментальність українського народу. – Чернівці, 1997.
- Юшков С. В. Нариси з історії виникнення і початковий розвиток феодалізму в Київській Русі. – К., 1992.
- Юсова Н. Генезис концепції давньоруської народності в історичній науці СРСР (1930-ті – перша половина 1940-х рр.) – Вінниця, 2005.

ТЕМА 3

НАСЛІДКИ РОЗДРІБЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ. ПІВДЕННО-ЗАХІДНІ РУСЬКІ КНЯЗІВСТВА ТА ЇХ ПОЛІТИКА (XII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIV СТ.)

1. Причини роздріблення Київської Русі. Політичне життя у Подніпров'ї.
2. Утворення Галицько-Волинської держави.
3. Особливості внутрішньої боротьби у Галицько-Волинській державі в першій половині XIII ст.
4. Змагання українських князівств за політичне лідерство.
5. Кінець Галицько-Волинської держави.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Громадянська війна в Галицько-Волинській державі в першій половині XII ст.
2. Західна політика Галицько-Волинської держави.
3. Унія між православною та католицькою церквою в середині XIII ст.: легенда та дійсність.
4. Галицько-Волинський літопис – пам'ятник політичної думки України XIII ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Галицько-Волинський літопис // Жовтень. – 1982. – № 7.
- Генсьорський А. І. Галицько-Волинський літопис (процес складання, редакція і редактори). – К., 1961.

Дашкевич Н. Первая уния Юго-Западной Руси с католичеством (1246–1254). – К., 1984.

Капітан Л. І. Литовсько-польська доба на сторінках «Українського історичного журналу» (1985–2000) // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3.

Коваленко В. Чернігово–Сіверська і Галицько-Волинська землі у XII – XIII ст. (До питання про перші осередки української державності) // Другий міжнародний конгрес україністів. – Л., 22–28 серпня 1993 р. Ч.1. – Львів, 1994.

Котляр М. Галицько-Волинська Русь у XIII ст. (До 800-ліття утворення Галицько–Волинського князівства) // Київська Старовина. – 1999 – № 6.

Котляр М. Ф. Галицько-Волинське князівство (до 800-ліття утворення) // Укр. іст. журн. – 2000. – № 1.

Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.

Літопис Руський. – К., 1989.

Плахцінська Є. Утворення Галицько-Волинської держави // Іст. Укр. – 2001. – № 9. – С. 12.

Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття). – Ужгород, 2000.

Харишин М. В. Українська церква між двома Уніями (1569 – 1596) // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.

Щербак В. Українське козацтво, формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. – К., 2000.

ТЕМА 4

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

1. Перехід українських земель під владу Литви.
2. Політика литовських правителів в Україні.
3. Утворення Речі Посполитої. Політичні причини та наслідки Люблінської унії.
4. Зміни в політичному житті в Україні за часів Речі Посполитої.
5. Українська політична релігійна думка наприкінці XVI – на початку XVII ст.
6. Роль братського руху у боротьбі за політичну консолідацію українського суспільства.
7. Еволюція українського козацтва.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Польсько-литовська війна за українські землі в XIV ст.
2. Полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як пам'ятник політичної думки в Україні.
3. Брестська церковна унія: причини та наслідки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Білоус Н. О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) // Укр. іст. журн. – 2010. – № 1.

Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К., 1994.

Запорізьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості. – К.; Запоріжжя, 1997.

Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури ХУ – ХVІІІ ст. – К., 1966.

Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. – К., 1992.

Пашуто В. Образование Литовского государства. – М., 1959.

Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець ХVІ – перша половина ХVІІ ст.). – К., 1998.

Харишин М. В. Українська церква між двома уніями (1569–1596 рр.) // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.

Шабульдо Ф. М. Битва біля Синіх Вод 1362: маловідомі та неznані аспекти // Укр. іст. журн. – 1996. – № 2.

Шабульдо Ф. М. Земл и Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – К., 1988.

Шамрай М. Г. Українська козацька держава. – Черкаси, 2005.

Шевченко М. В. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії // Укр. іст. журн. – 1997. – № 2.

Щербак В. Українське козацтво, формування соціального стану. Друга половина ХV – середина ХVІІ ст. – К., 2000.

Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: В 3 т. – Львів, 1990.

Модуль ІІ. Нова історія України (1648–1917 рр.)

ТЕМА 5

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ ХVІІ СТ.

І СТАНОВЛЕННЯ

УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1648–1676 рр.)

1. Соціально-політичні передумови української Визвольної війни.
2. Періодизація української національної революції, її мета, характер та рушійні сили.
3. Козацтво – провідна сила національно-визвольної боротьби українського народу.
4. Ліквідація старого державного ладу і зародження української козацької держави в ході визвольної війни.
5. Українсько-російський договір 1654 р. та його політичні й геостратегічні наслідки.
6. Пошук політичних орієнтирів в Україні після смерті Б. Хмельницького. Початок громадянської війни в кінці 50-х рр.
7. Поширення громадянської війни в Україні на початку 60 рр. Розкол України на два політичних табори.

8. Криза і поразка української революції.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Козацтво – провідна соціально–політична сила України в першій половині XVII с.
2. Селянська війна (1648–1652) та її політичні наслідки.
3. Причини погіршення геополітичного становища України в 1652–1653 рр.
4. Визвольна війна українського народу і Слобожанщина.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Багалій Д. І. Історія Слобідської України. – К., 1990.
- Боечко В. Ф., Чабан А. Ю. Роль порубіжних територій у процесі генезису козацтва // Укр. іст. журн. – 1992. – № 2.
- Боплан Г. Опис України. – К., 1990.
- Борисенко В. Й. Еволюція українсько-російських відносин у другій половині XVII ст. – К., 2006.
- Величко Самійло. Літопис. – К., 1991
- Винар Л. Козацька Україна: вибрані праці. – К.; Л.; Нью-Йорк, 2003.
- Виткалов В. Г. Берестецька битва 1651 року мовою документів: за матеріалами І. К. Свєшнікова. – Рівне, 2005.
- Газін В. В. Українці: політичні стосунки періоду гетьманування Павла Тетері (1663–1665рр.) // Укр. іст. журн. – 2001.– № 1.
- Гайбонюк В. Д. Богдан Хмельницький в українській та світовій історії. – Рівне, 1996.
- Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К., 1993.
- Головенко Я. М. Українсько-козацька держава: Історія українського козацтва. – Маріуполь, 2005.
- Горобець В. М. Присмерк Гетьманщини: Україна в роки реформ Петра І. – К., 1998.
- Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, права. – К., 1996.
- Гуржій О. І. Гетьман Іван Скоропадський. – К., 1998.
- Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XV–XVIII ст. – К., 1996.
- Корнієнко О. М. Нариси військової історії України. Сумський слобідський козацький полк (1659–1765 рр.). – К., 2008.
- Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
- Літопис Самовидця. – К., 1971.
- Літопис Гадяцького полковника Григорія Грабянки. – К., 1992.
- Мицик Ю. А. Джерела в історії національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст. – Дніпропетровськ, 1996.
- Мокляк В. Полтавський полк: Наук.-попул. нарис історії полку з часу його виникнення до кінця XVII ст. – Полтава, 2008.

Мицик Ю. А. Невідомі листи керівників національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. // Укр. іст. журн. – 2001. – № 1.

Наливайко Д. С. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. – К., 1992.

Наслідки Переяславської Ради 1654 р. – К., 2004.

Паньонко І. М. Організація влади Запорізької Січі. – Львів, 2006.

Переяславська Рада та українсько-російська угода 1654 р.: історія, історіографія, ідеологія. – К., 2005.

Переяславська угода 1654 р.: Історичні уроки для українського народу. – К., 2004.

Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.). – К., 1998.

Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея XVII–XVIII століть. Проблеми формування еволюції, реалізації. – К., 1997.

Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. – К., 1993; 1995.

Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII століття (1648–1676 рр.). – К., 2009.

Смолій В. А., Степанков В. С. Політична система українського суспільства у роки Національної революції XVII ст. – К., 2008.

Чухліб Т. Козаки та яничари: Україна у християнсько-мусульманських війнах (1500–1700 рр.). – К., 2010.

ТЕМА 6

ЛІКВІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ НАПРИКІНЦІ XVII–XVIII СТ.

1. Особливості територіально–політичного устрою Гетьманщини.
2. Наступ російської влади на політичну автономію України. Правління гетьмана І. Мазепи.
3. Причини та наслідки поразки І. Мазепи.
4. Пилип Орлик і Конституція України.
5. Повна ліквідація царизмом автономії України.

Продовження процесу інкорпорації України в державну структуру Російської і Австрійської імперій.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Ліквідація Запорізької Січі.
2. Політика русифікації на українських землях у XVIII ст.
3. Загострення політичної ситуації на Правобережжі. Відновлення польсько-шляхетської влади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Гетьман Іван Мазепа: постаті, оточення, епоха: Зб. наук. пр. / Відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2008
- Грозовський І. М. Право Нової Січі (1734–1775): Навч. посібник. – Х., 2000.
- Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
- Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – К., 2007.
- Ковалевська О. Іван Мазепа: у запитаннях та відповідях. – К., 2008.
- Когут З. Є. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830. – К., 1996.
- Мельник Л. Г. Українсько-турецькі взаємовідносини і політичні проекти П. Орлика // Укр. іст. журн. – 1997. – № 6.
- Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. – Вид. 2-е, доп. – К., 2001.
- Павленко С. Міф про Мазепу. – Чернігів, 1998.
- Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея. – К., 1997.
- Станіславський В. В. Політичні відносини Запорізької Січі й Кримського ханства напередодні Полтавської битви // Укр. іст. журн. – 1998. – № 1.
- Чухліб Т. В. Мазепинська Україна між Російською та Шведськими коронами: дилема вибору протекції // Укр. іст. журн. – 2009. – № 2.
- Шевчук В. Просвічений володар: Іван Мазепа як будівничий козацької держави і як літературний герой. – К., 2006.

ТЕМА 7

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ХІХ ст.

1. Політичні і економічні наслідки остаточної втрати української автономії.
2. Початок українського національного відродження в Слобідській Україні (перша половина ХІХ ст.).
3. Політизація національного руху в Україні в першій половині ХІХ ст.
4. Зародження перших політичних організацій.
5. Особливості відродження західноукраїнських земель в першій половині ХІХ ст. «Руська трійця».
6. Вплив європейської революції 1848–1849 рр. на політичне життя в українських землях.
7. Національно-визвольний рух у другій половині ХІХ ст. Скасування кріпацтва та реформи в Україні.
8. Вплив на українське відродження громадського руху.
9. Народницький рух у 60–80-ті роки.
10. Посилення національного руху в західноукраїнських землях у другій половині ХІХ ст. Перші національні політичні партії.
11. Започаткування руху за політичну незалежність України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Кирило-Мефодіївське товариство – перша підпільна політична організація в Україні.
2. Становлення українознавства в першій половині ХІХ ст.
3. «Історія Русів» – перша політична історія України.
4. Громадівський рух в Україні та його ідеологи.
5. Українська політична думка др. пол. ХІХ ст. М. Драгоманов.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Багалій Д. Історія Слобідської України. – Х., 1990.
- Багалій Д. Т. Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївці. – Х., 1925.
- Бойко М. П. Кирило–Мефодіївське товариство: філософські та культурологічні ідеї національної самосвідомості та державотворення. – Дніпродзержинськ, 2006.
- Грушевський М. Про українську мову і українську школу. – Київ, 1991.
- Голубенко П. Русифікація України і український культурний процес у ХІХ ст. // Березіль. – 1994. – № 12.
- Декабристи в Україні: дослідження й матеріал / Гол. проекту В. А. Смолій. – К., 2009. – Т. 6.
- Дзюба І. М. Тарас Шевченко: життя і творчість. – К., 2008.
- Історія Русів. – Київ, 1991.
- Казьмирчук Г. Д. Латиш Ю. В. Рух декабристів: дискусійні питання та спроби їх розв'язання // Укр. іст. журнал. – 2005. – № 5.
- Колесник І. І. Гоголь у культурно – інтелектуальній історії України: міфи та стереотипи (до 200-річчя Миколи Гоголя) // Укр. іст. журн. – 2009. – № 2.
- Кирило-Мефодіївське товариство: Зб. документів: у 3 т. – Київ, 1990.
- Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ ст. – Тернопіль, 1993.
- Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного відродження (друга половина ХVІІІ – середина ХІХ ст.). – Х., 1996.
- Круглашов А. М. Політична етика Михайла Драгоманова (Теоретичні аспекти) // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3.
- Магочій П. Українське національне відродження: Нова політична структура // Укр. іст. журн. – 1991. – № 3.
- Меша В. Г. Українське національне відродження (історіографія). – К., 2004.
- Молчанов В. Державницька думка Михайла Драгоманова. – К., 1994.
- Наумов С. О. Посохов С. І. Харківський університет у суспільно-політичному русі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Укр. іст. журнал. – 2005. – № 1.
- Пінчук Ю. А. Микола Іванович Костомаров. – К., 1994.
- Присяжнюк Д. П. Українське селянство ХІХ–ХХ ст.: еволюція, ментальність. Традиціоналізм. – Черкаси, 2002.

«Русалка Дністрова»: Документи і матеріали. – К., 1989.

Сарбей В. Г. Національне відродження України. Україна крізь віки. – К., 1999. – Т. 9. – 336 с.

Сарбей В. Г. Етапи формування національної свідомості (кінець XVIII – початок XX ст.) // Укр. іст. журн. – 1993. – № 7, 8.

Світленко С. І. Народництво в Україні: сучасний погляд на проблему // Укр. іст. журн. – 1997. – № 3, 4.

Сергієнко Г. Я. Кирило-Мефодіївське товариство: утвердження ідеї національного відродження України в слов'янському світі // Укр. іст. журн. – 1996. – № 1.

Філіпчук В. О. Початки українського національного відродження на Буковині // Укр. іст. журн. – 1999. – № 2, 3.

Черненко А. М. Українська національна ідея. – Дніпропетровськ, 1994.

Щербак М. Г., Щербак Н. О. Національна політика царизму на Правобережній Україні (друга половина XIX ст. – поч. XX.): Навч. посібник. – К., 1997.

ТЕМА 8

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ XX СТ.

1. Новий етап структурування українського суспільства.
2. Політична культура доби. Національна символіка.
3. Виникнення українських політичних партій. Соціалістична, національно–революційна й ліберальна течії у українському русі.
4. Діяльність українських політичних партій у роки першої Російської революції.
5. Політичні партії Західної України, їхнє ставлення до української державності.
6. Українські фракції та українське питання в Державних думах Російської імперії.
7. Українські фракції в австрійському парламенті та Галицькому Сеймі.
8. Українські політичні сили в роки Першої світової війни.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Політична програма українського націоналізму на початку століття (у творах М. Міхновського та Д. Донцова).
2. Українська преса в 1906–1915 рр.
3. Досвід української політичної публіцистики (М. Грушевський, С. Єфремов, С. Петлюра).
4. Український кооперативний рух у Східній та Західній Україні: порівняльний аналіз.
5. Загальноросійські політичні партії (кадети, есери, чорносотенці, соціал-демократи та український національно–визвольний рух).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Багатопартійна українська держава на початку ХХ ст. Програмні документи перших українських політичних партій. – К., 1992.
- Ветров Р. І. Політичні партії України на початку ХХ століття (1900–1925 рр.): Навч. посібник. – Дніпродзержинськ, 1997.
- Ветров Р. І., Донченко С. П. Політичні партії України в першій чверті ХХ ст. (1900–1925 рр.). – Дніпропетровськ; Дніпродзержинськ, 2001.
- Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. – Х., 1996.
- Голубуцький О. Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1996.
- Гринів О. Українська націологія ХІХ – початок ХХ ст: історичні нариси. – Львів, 2005.
- Грушевський М. Наша політика. – Львів, 1911.
- Грушевский М. Украинский вопрос. – Спб., 1907.
- Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ–ХХ століть. Соціально-політичний портрет. – К., 1993.
- Коник О. О. Селянські депутати з України в І і ІІ Державних думах Російської імперії // Укр. іст. журн. – 1995. – № 1.
- Курас І. Ф., Турченко Ф. Г., Геращенко М. С. М. Міхновський – постать на тлі епохи // Укр. іст. журн. – 1992. – № 2.
- Кухта Б. Л. З історії української політичної думки. – К., 1994.
- Лавров Ю. П. Початок діяльності Союзу Визволення України // Укр. іст. журн. – 1998. – №№ 4, 5.
- Лавров Ю. П. Про ідейні й організаційні засади Союзу визволення України // Укр. іст. журн. – 1996. – № 6.
- Липинський В. Лист до братів-хліборобів. – Філадельфія, 1995.
- Лисяк-Рудницький І. Український національний рух напередодні першої світової війни // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – К., 1994. – Т.1– С.471–483.
- Мартинець В. Микола Міхновський – піонер українського націоналізму // Політологічні читання. – 1995. – № 2.
- Міхновський М. Самостійна Україна: Справа української інтелігенції. – К., 2007.
- Надтока Г. М. Міжконфесійні відносини в Україні на початку ХХ ст. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5.
- Наумов С. О. Український політичний рух на Лівобережжі (90-ті роки ХІХ ст. – лютий 1917 р.). – Х., 2006.
- Патер І. Г. СВУ: проблеми державності і соборності. – Чернівці, 2000.
- Петлюра С. Народе Український: вибрані статті, листи, документи. – Харків, 1992.

Погребінська І. М. Правове та економічне становище євреїв в Україні (кінець XIX–XX ст.) // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.

Приймак Т. Конституційний проект М. Грушевського 1905 року // Укр. іст. журн. – 1991. – № 1.

Пристайко В. І., Шаповал В. І. Справа «Спілки визволення України»: Невідомі документи і факти. – К., 1996.

Самостійна Україна: Зб. програм українських політичних партій початку XX ст. – Тернопіль, 1991.

Сарбей В. Г. «Українське питання» в Російській імперії очима дослідників початку і кінця XX століття // Укр. іст. журн. – 1996. – № 2.

Сідак В.С. Діяльність спецслужб Австро-Угорщини й Німеччини на українських землях Російської імперії (кінець XIX – початку XX ст.) // Укр. іст. журн. – 1997. – № 6; 1998. – № 3.

Смоляр О. Київське товариство оборони жінок: історія створення та діяльність // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3.

Українські політичні партії початку XX століття: Методичні рекомендації до вивчення теми. Тексти програмних документів. – Х., 1996.

Якименко М. Економічна основа українського національно-визвольного руху на рубежі XIX–XX ст. // Укр. іст. журн. – 1995. – № 7–8.

Якименко М.А. Становлення селянського (фермерського) господарства в Україні після скасування кріпосного права (1861–1918 рр.) // Укр. іст. журн. – 1996. – № 1.

Модуль III. Новітня історія України (березень 1979 р. – 2010 р.)

ТЕМА 9

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ В УКРАЇНІ. БОРОТЬБА ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ (1917–1920)

1. Політичне становище в Україні після повалення царизму.
2. Створення Української Центральної Ради, її соціальна база, програми, лідери.
3. Роль Центральної Ради у формуванні української національної державності.
4. Криза в українсько-російських відносинах влітку 1917–взимку 1918 рр. і переростання її у військове протистояння.
5. Причини поразки Центральної Ради.
6. Українська держава П. Скоропадського. Політична платформа П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика гетьманського уряду.
7. Політика Директорії та її наслідки. Директорія УНР у пошуках шляхів між націоналізмом і соціалізмом.
8. Занепад української державності.

9. Більшовицька влада в Україні. Тягар «воєнного комунізму». Радянська влада як форма більшовицької диктатури.
10. Національно-визвольний рух на землях Західної України. Криза державності. Соціально-політичні наслідки ліквідації ЗУНР.
11. Завершення української революції. Утвердження радянської державності.
12. Основні уроки національно-демократичної революції в Україні.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Націонал–комуністичний рух в Україні та його реальний вплив.
2. Махновщина як барометр бездержавницької позиції селянських мас.
3. Політичний портрет С. В. Петлюри.
4. Перебіг польсько-українських відносин у 1918–1920 рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрусишин Б. У пошуках соціальної рівноваги. Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917–1920 рр. – К., 1995.

Ахенько А. Нестор Махно. – М., 2000.

Беспечный Т. А., Букреева Т. Т. Нестор Махно. Правда и легенды. – Донецк, 1996.

Бондаренко Д. Взаимоотношения Временного правительства и Украинской Центральной Рады. – Одесса, 2004.

Бойко О. Д. Бій під Крутами: історія вивчення // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 2.

Бойко В. М. Участь українських партій у муніципальній кампанії 1917р. // Укр. іст. журн. – 1997. – № 5.

Бойко О. Д. Утворення єдиного національного фронту українськими політичними силами у 1918 // Укр. іст. журн. – 1997. – № 6.

Боровик М. А. Анархістський рух в Україні у 1917–1921 рр. // Укр. іст. журн. – 1999. – № 1.

Верстюк В. Махновщина. – К., 1992.

Верстюк В. Українська Центральна Рада. – К., 1997.

Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради // Укр. іст. журн. – 1996. – № 5.

Верстюк В. Ф. Політична боротьба за владу в Українській Народній Республіці в перші місяці її проголошення // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 1.

Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: період становлення // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 2.

Ветров Р. І. Політичні партії України на початку ХХ століття (1900 – 1925 рр.): Навчальний посібник. – Дніпродзержинськ, 1997.

Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990. – Ч. 1,2,3.

Гай-Нижник П. П. Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917–1919 рр. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 4.

Голованов В. Тачанки с Юга. Художественное исследование махновского движения. – Запорожье, 1997.

Горак В. С. Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. в інтерпретації П. Скоропадського // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 4.

Гошуляк І. Л. Проблема соборності українських земель у добу Центральної Ради // Укр. іст. журн. – 1997. – № 3.

Гриценко А. П. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні. Рік 1919. – К., 1996.

Гриценко А. П. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні. Рік 1920-й. – К., 1997.

Грушевський М. На порозі нової України: гадки і мрії. – К.: Наукова думка, 1991.

Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920 рр. Док. й матеріали / Відп. ред. В. Ф. Верстюк. – К., 2006.

Дорошенко-Товмацький Б. Симон Петлюра: Життя і діяльність. – К., 2005.

Захарченко П. П. Селянська війна в Україні: Рік 1918. – К., 1997.

Зубалій О. Д., Рущенко Д. С. Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917–1920 рр.) // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3.

Ковальчук М. А. Лютнева революція 1917 р. в українській провінції // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 4.

Кондратюк В. О., Буровченкова С. Б. Українська революція: здобутки і втрати в державотворчих змаганнях (1917–1920 рр.): Навчальний посібник. – К., 1998.

Кульчицький С. В. Російська (русская) революція 1917 р.: реальність і міф // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 2.

Косик В. Симон Петлюра. – Львів, 2000.

Кравчук М. Збройні сили Української Народної Республіки // Право України. – 1998. – № 7.

Кравчук М. Українські січові стрільці. – Івано-Франківськ, 1998.

Лазарович М. В. Українські січові стрільці в революційних подіях у листопаді 1918 р. в Східній Галичині // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5.

Лісна І. С. Становлення української державності в Галичині (1918–1923 рр.) – Тернопіль, 2001.

Лозовой В. С. Аграрна політика Директорії УНР // Укр. іст. журн. – 1997. – № 2.

Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918. – Львів, 1994.

Осташко Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3.

Павлюченков С. А. Военный коммунизм в России. Власть и массы. - М., 1997.

Пиріг Р. Я. Центральна Рада й німецьке військове командування в Україні: проблеми взаємовідносин (лютий-квітень 1918 р.) // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 2.

- Притуляк П. П. Економічний договір УНР з Німеччиною та Австро–Угорщиною // Укр. іст. журн. – 1997. – № 1.
- Радченко Л. О. Державотворчі пошуки Центральної Ради: полеміка істориків // Вісник Харк. ун-ту. Історія України. – 1998. – № 401. – Вип. 2.
- Радченко Л. О. Гетьманщина 1918 року: проблеми історіографії // Вісн. Харк. ун-ту. Історія України. – 1998. – № 401. – Вип. 2.
- Революция на Украине (по мемуарам белых). – К., 1990.
- Решет О. Українська революція. – К., 1996.
- Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1920 роках. – К., 1998.
- Сергійчук В. Симон Петлюра і єврейство. – Вид. 2-ге, доп. – К., 2006.
- Симон Петлюра. Статті. Листи. Документи. – Т. 3. – К., 2001.
- Симоненко Р. Г. Українсько-російські переговори в Москві (січень–лютий 1919 р.): Документи. – К., 1996.
- Солдатенко В. Ф. Внесок М. С. Грушевського в концепцію української революції // Укр. іст. журн. – 1996. – № 5.
- Солдатенко В. Ф. Проблема класових і національно-політичних сил у концепції української революції // Укр. іст. журн. – 1997. – №№ 5, 6.
- Солдатенко В. Ф. Стан історіографічної розробки та актуальні проблеми дослідження історії української революції // Укр. іст. журн. – 1999. – № 1.
- Солдатенко В. Ф. Українська революція: концепція та історіографія. – К., 1997.
- Солдатенко В. Ф. Українська революція доби Центральної Ради: аналіз досвіду періодизації // Укр. іст. журн. – 1997. – № 3.
- Солдатенко В. Ф. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. – К., 2007.
- Солдатенко В. Ф. Новітні тенденції й актуальні проблеми історіографічного освоєння процесів революційної доби 1917–1920 рр. // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 1
- Солдатенко В. Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 4.
- Стрілець В. Державотворча діяльність українських есерів (квітень 1917 – січень 1918 рр.) // Віче. – 1998. – № 8.
- Телицын В. Нестор Махно: историческая хроника. – Москва–Смоленск, 1998.
- Турченко Ф. Г. П. Скоропадський і М. Міхновський 1918 р.: дві моделі державного будівництва // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 4.
- Украинская государственность в XX веке: историко-политический анализ. – К., 1996.
- Україна в XX столітті: Збірник документів і матеріалів: У 2 т. – К., 1996; 1997.
- Українська національна ідея: історія і сучасність: Наук. збірник. – Житомир, 1997.

Українська Центральна рада: Документи і матеріали: У 2 т. – К., 1996; 1997.

Февральская революция 1917: Сборник документов и материалов. – М., 1996.

Федюк В. П. Белые: антибольшевистское движение на юге России 1917–1918 гг. – М., 1996.

Харитонов В. Л. Лютнева революція в Росії – феномен світової історії ХХ ст. // Укр. іст. журн. – 2000. – № 1. – С. 3-15.

Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя створення Центральної Ради): В 2-х ч. – К., 1997.

Ченцов В. В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки. – К., 2000. – 482 с.

Шубин А. В. Махно и махновское движение. – М., 1998.

Яневський Д. Б. Директорія УНР як міф // Укр. іст. журн. – 2000. – № 1.

ТЕМА 10 ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 20–30-ті РОКИ ХХ СТ.

1. Міжнародне і внутрішнє становище України на початку 20-х років.
2. Перехід до нової економічної політики. Кризи непу та їх політичні наслідки.
3. Утвердження політичного устрою в Україні у процесі утворення СРСР.
4. Політика коренізації й українізації.
5. Політичні партії в Україні на початку 20-х років.
6. Ідейно–політична боротьба в 20-ті роки.
7. Посилення радянського тоталітарного режиму в 30-ті роки. Політика індустріалізації та її наслідки. Аграрна політика тоталітарного режиму.
8. Компартія – знаряддя тоталітарного режиму.
9. Політичні процеси й репресії наприкінці 20-х – у 30-ті роки.
10. Примусове утвердження нової політичної культури в українському суспільстві.
11. Конституція УРСР 1937 р. як ширма тоталітаризму.
12. Західноукраїнські землі у 20–30-ті роки. Полонізація та пацифікація 20-х років. Головні політичні течії та організації. Створення ОУН. Тактика терору та її наслідки.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Українізація та українське національне відродження 20-х років.
2. «Націонал-комунізм»: теорія та практика.
3. Харків – столиця радянської України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Баберовськ І. Червоний терор: історія сталінізму. – К., 2007.

Безотоський М. Україна в добу сталінщини: історія опору. – К., 2002.

- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: Суспільно-політичний та правовий аналіз. – Кн.1. – К., 1994.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.). – К., 1999.
- Бугай М. Ф. Депортації населення з України в 30–50 рр. – Ужгород, 1990.
- Бут А. Н., Добров П. В. «Экономическая контрреволюция» в Украине в 20–30-е годы XX века: от новых источников к новому осмыслению. – Донецк, 2000.
- Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939 рр.). – Львів, 2006.
- Вергунов В. А. та ін. Україна в умовах сталінської аграрної реформи. – К., 2006.
- Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: Док. і матеріали / Упоряд. Р. Я. Пиріг. – К., 2007.
- Голодомор 1932–1933 років Злочин влади – трагедія народу: Док. і матеріали / Кол. упоряд.: В. С. Лозицький (кер.), О. В. Бажан, С. І. Власенко; голова редкол. О. А. Удод. – К., 2008.
- Голодомор 1932–1933: Запорізький вимір / Голова редкол. Ф. Г. Турченко. – Запоріжжя. – 2008.
- Голодомор в Україні 1932–1933 років за документами політичного архіву Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини / Упор. А. І. Кудряченка. – К., 2008.
- Греченко В. А., Ярмиш О. Н. Україна в добу раннього тоталітаризму. – Х., 2001.
- Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади: В 3 т. – Л., 1996.
- Дорошко М. Номенклатура: керівна верхівка радянської України (1917–1938 рр.). – К., 2008.
- Іваненко В., Романець Н. Голодомор 1932–1933 років на Дніпропетровщині та Запоріжчині. – К., 2008.
- Калініченко В. В. Селянське господарство України в період непу: іст.–екон. дослідження. – Х., 1997.
- Колективізація і голод на Україні (1922–1933): Зб. док. і матеріалів. – К., 1993.
- Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). – К., 1996.
- Кульчицький С. Ціна «великого перелому». – К., 1993.
- Кульчицький С. В. Голод-геноцид 1932–1933 рр. в Україні: Матеріали до навчального курсу. – К., 2006.
- Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр.: механізми сталінського терору // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 4.
- Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К., 2008.

Лихолюбова З. Г. Тоталітарний режим та політичні репресії в Україні в другій половині 1930-х рр. (переважно на матеріалах Донецького регіону). – Донецьк, 2006.

Мовчан О. М. Українські профспілки в компартійно-радянській системі влади (20-ті рр.). – К., 2004.

Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр.). – Донецьк, 2003.

Нікольський В. М. Соціальний склад репресованих у 1937р. // Укр. іст. журнал. – 2005. – № 2.

Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті рр. ХХ ст.). – К., 2006.

Сенченко М. І. Український консерватизм: Світогляд. Ідеологія. Націоналізм. – К., 2006.

Ченцов В. В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки. – К., 2000.

Шаповал Ю. І. та ін. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні. Особи, факти, документи. – К., 1997.

Шитюк М. М. Еволюція репресивно-каральної системи в радянській Україні // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.

Шитюк М. М., Бахтін А. М. Південна Україна: колективізація і голод 1929–1933 років. – Миколаїв, 2007.

ТЕМА 11

УКРАЇНА І ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА (1939–1945)

1. Причини, цілі та характер Другої світової війни. Українське питання в міжнародній політиці.
2. Початок Великої Вітчизняної війни.
3. Німецький окупаційний режим в Україні. Спроба проголошення ОУН української держави.
4. Боротьба українського народу проти німецьких окупантів:
  - бойові дії радянських партизан та підпільників;
  - дії збройних формувань ОУН-УПА.
5. Звільнення України від німецької окупації та повернення радянської влади.
6. Підсумки та соціально-економічні наслідки Другої світової війни.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Українські землі в експансіоністських планах фашистської Німеччини.
2. «Радянізація» західноукраїнських земель та її наслідки.
3. Харківщина в роки Великої Вітчизняної війни.
4. Антигітлерівська коаліція: союз заради перемоги.
5. Проблема колабораціонізму під час Другої світової війни.
6. Війна втрачених надій: український націоналізм у Другій світовій війні.
7. Ціна перемоги: втрати українців за часи Другої світової війни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бар М., Зеленський А. Війна втрачених надій: Український самостійний рух у 1932–1945 рр. // Укр. іст. журн. – 1992. – № 6.

Борець Ю. У вирі боротьби: Спогади учасника повстанської боротьби (1941–1948). – К., 1993.

Васильєв В. Ю. Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни // Укр. іст. журнал. – 2005. – № 1.

Веденєєв Д. В., Лисенко О. Є. Україна у Другій світовій війні: деякі питання теорії, методології й суспільних рефлексій // Укр. іст. журн. – 2010. – № 3.

Головка М. Л. Суспільно-політичні організації та рухи в Україні в період Другої світової війни (1939–1945). – К., 2004.

Гринів О. Українська націологія між світовими віками: Історичні нариси. – Л., 2008.

Добров П. В., Бабенко С. Ю. Евакуація з України в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). – Донецьк, 2008.

Іванченко В., Якунін В. ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології. – Дніпропетровськ, 2006.

Кентій А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941–1944). – К., 2005.

Коваль М. В. Друга світова війна та історична пам'ять // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3, 4.

Косик В. М. Розкол ОУН, 1939–1940: Зб. документів. – Л., 1997.

Малаков Д. Кияни. Війни. Німці. – К., 2008.

Патриляк І. С. Націоналістичний партизанський рух на території Західної України влітку 1941 р. // Укр. іст. журн. – 2000. – № 4.

Пастушенко Т. В. Спадок війни: політико-правове становище у повоєнному радянському суспільстві // Укр. іст. журн. – 2010. – № 3.

Перехрест О. Г. Сільське господарство України в 1943–1945 рр.: проблеми та результати відбудови // Укр. іст. журн. – 2010. – № 3.

Руденко М. М. Партизанський командир (до 100-річчя від дня народження О. Ф. Федорова) // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.

Семиряга И. И. Коллаборационизм: природа, типология и проявления в годы II мировой войны. – М., 2000.

Слободянюк М. А. Радянські підпільники у боротьбі з нацистськими окупантами на території України // Укр. іст. журн. – 2010. – № 3.

Соборність українських земель в контексті подій Другої світової війни. – Кривий Ріг, 2000.

Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945). – Львів, 1995.

Україна в Другій світовій війні у документах. Зб. нім. арх. матеріалів. – Т. 1. – Л., 1997.

ТЕМА 12
УКРАЇНА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД. КРИЗА ТОТАЛІТАРНОЇ
СИСТЕМИ.
БОРОТЬБА ЗА ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (1945–1991 рр.)

1. Територіальні зміни та внутрішньополітичне положення України сер. 40-х – поч. 50-х рр.
2. Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946–1947 рр.
3. Суперечливий характер суспільно–політичного відродження в Україні та наступ на нього політико–ідеологічної реакції.
4. Спроба зміни політичного режиму в Україні після смерті Сталіна. Часткова реабілітація жертв «культу особи».
5. Соціально–економічні та політичні реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер.
6. Суспільно–політичне життя та політична боротьба в Україні в 50-ті – I пол. 60-х рр.
7. Реформи сер. 60-х–70-х рр. Криза партійно-державного керівництва України.
8. Дисидентський рух в Україні в 60–70-х рр. та боротьба з ним.
9. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному і політичному розвитку України (70–80-х рр.)
10. Реформування М. С. Горбачовим суспільства шляхом перебудови, гласності та їх невдача.
11. Економічна політика Центрального Уряду і Україна. Поглиблення кризи тоталітаризму у II пол. 80-х рр.
12. Розвиток національно–визвольного руху в Україні в кінці 80-х – на початку 90- х рр. Утворення нових політичних партій та громадських об'єднань.
13. Державотворчі процеси в Україні. Проголошення незалежності України.
14. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про СНД.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Діяльність УРСР на міжнародній арені (кінець 40-х – 50-ті роки).
2. Депортації українського населення 1944–1947 рр.
3. Підпільно-партизанська боротьба ОУН УПА з тоталітарним ладом.
4. Антисемітська кампанія Сталіна та Україна.
5. «Шестидесятники» та їх роль у національно-культурному житті країни.
6. Політичні репресії 60–70 рр. Зародження дисидентського руху.
7. Екологічні проблеми в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бадзьо Ю. В. Право жити: Україна в складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму. – К., 1996.

- Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953–1985 рр. – Львів, 1992.
- Баран В. К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. – Львів, 1996.
- Белебега І. Україна і комунізм. Книга перша. – Х., 2000.
- Білокінь С. Нові студії з історії большевизму. – К., 2006.
- Боднарчук П. М. Особливості релігійної ситуації в Україні у середині 1940-х – на початку 1950-х рр. // Укр. іст. дурн. – 2010. – № 2.
- Бойко О. Д. Україна 1991–1995 рр.: тіні минулого чи контури майбутнього (нариси новітньої історії). – К., 1996.
- Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Еволюція зовнішньої політики // Укр. іст. журнал. – 2006. – № 4.
- Голод в Україні 1946–1947: Документи і матеріали. – К.; Нью-Йорк, 1996.
- Горелов М. С. Передвісники незалежної України. Іст. розвідки. – К., 1996.
- Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. До 40-річчя оприлюднення. – К., 2005.
- Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі Опору 1960–1980 років. – К., 1995.
- Кравчук Л. Останні дні імперії . Перші роки надії. – К., 1994.
- Крупина В. О. Влада радянської України в оцінці громадян (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.) // Укр. іст. журн. – 2009. – № 6.
- Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939). – Івано-Франківськ, 1993.
- Культура і побут населення України: Навч. посібник. – К., 1993.
- Кульчицький С. В. XX з'їзд КПРС – переломний пункт в історії радянського комунізму // Укр. іст. журнал. – 2006. – № 2.
- Чорномаз Б. Дисидентство шестидесятих: спадкоємність мети національно-визвольних змагань // Пам'ять століть.– 2001. – № 4.
- Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби. – Острог, 2009.

ТЕМА 13

РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

(1991– 2009)

1. Формування політичної системи українського суспільства: структурні зміни.
2. Поглиблення економічної кризи. Спроба економічного реформування.
3. Партійне життя: від монопартійності до багатопартійності.
4. Зовнішньополітичні пріоритети України.
5. Проблеми національно-культурного відродження на сучасному етапі.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Державний устрій сучасної України.

2. Прийняття нової Конституції.
3. Україна і СНД: проблеми, підходи та перспективи.
4. Українсько-російські відносини на сучасному етапі.
5. Міжнаціональні відносини в Україні.
6. Релігійні відносини в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Бойко В. Україна: Остання війна за незалежність: аналітичне дослідження. – Коростень, 2005.
- Грач Л. І. Україна після Кучми. – К., 2005.
- Громадяни у пошуках інформації: українські реалії. – К., 2005.
- Гузенкова Т. С. Политические партии и лидеры в Верховной Раде Украины (1998–2000). – М., 2001.
- Державотворчий процес в Україні (1991–2006) / Відпов. ред. В. А. Смолій. – К., 2007.
- Діак І. П'ята колона в Україні: загроза державності. – К., 2005.
- Дубинин Ю. В. Дипломатический марафон: записки участника российско–украинских переговоров в 1992–1999 гг. – М., 2005.
- Етносоціальні трансформації в Україні. – К., 2003.
- Етносоціальна структура сучасного українського суспільства: Довідник. – К., 2004.
- Жулинський М. Заявити про себе культурою. – К., 2002.
- Жулинський М., Сліпушко О. Віктор Ющенко: випробування владою. – Х., 2005.
- Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. – К., 2008.
- Кафарський В. І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності. – К., 2008.
- Кислий П. Вайз Ч. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду. – К., 2000.
- Кульчицький С. Українська революція 2004 р. – К., 2005.
- Кульчицький С. В. Утвердження незалежної України: перше десятиріччя // Укр. іст. журнал. – 2001. – №№ 1, 3, 4.
- Лисицький В. Віктор Ющенко – лідер народжуваної української політичної нації. – К., 2004.
- Литвин В. Політична арена України: дійові особи і виконавці. – К., 1994.
- Литвин В. М. Україна-2004. Події. Документи. Факти: В 3 т. – К., 2005.
- Лойко Л. І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність. – К., 2005.
- Макуха С. М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Х., 2003.
- Макогон Ю. В., Орехова Т. В. Глобализм и Украина в мировой экономике. – Донецк, 2005.
- Мітреява С. І. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель). – К.; Ужгород, 2001.

- Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К., 2005.
- Нездоля О. Україна третього тисячоліття. – Донецьк, 2005.
- Олійник В. Парламент 2002. Час вибору. – К., 2001.
- Політична ситуація в Україні: кризові тенденції та шляхи їх подолання (2007 р. – вересень 2008.) / За ред. В. Н. Яблонського. – К., 2009.
- Роль еліти у трансформації суспільства: Матеріали засідання «Круглого столу» (Київ, 16 квітня 2003 р.). – К., 2003.
- Ситник П. К., Дербак А. П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні. – К., 2004.
- Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Спецвипуск: Європейська перспектива / За ред. А. І. Кудряченка. – К., 2009.
- Травников П. П. Коса Тузла и стратегические интересы России. – Ростов-на-Дону, 2005.
- Шаповал Ю. І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ ст. // Укр. іст. журнал. – 2008. – № 3.
- Україна: національна ідея: Матеріали наук. конф. 23 квітня 2002 р. – К., 2002.
- Україна: політична історія ХХ – початок ХХІ ст. / Редрада: В. М. Литвин та ін. – К., 2007.
- Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К., 2005.

РОЗДІЛ VI. Зміст самостійної роботи студентів

Основні теми курсу, що потребують самостійного доопрацювання

1. Стародавні слов'яни на українських землях.
2. Політична історія Київської Русі. Головні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики.
3. Питання про давньоруську народність і етногенез українського народу.
4. Проблема характеру суспільно-політичного ладу на Русі в історіографії.
5. Процес політичної децентралізації Київської Русі. Київське, Чернігово-Сіверське, Переяславське князівства: політичний лад і культура.
6. Періодизація політичної історії Галицько-Волинської держави.
7. Розчленування українських земель у XIII–XV ст.
8. Особливості перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського.
9. Соціально-економічні та політичні передумови виникнення українського козацтва.
10. Козацько-селянські повстання кінця XVI ст. та 20–30-х рр. XVII ст. (Криштоф Косинський, Семерин Наливайко, Тарас Трясило, Іван Сулима). Їх наслідки.
11. Україна під владою Речі Посполитої. Початки українського національного відродження кінця XVI – першої половини XVII ст.
12. Періодизація української національної революції XVII ст.
13. Громадянська війна в Україні після смерті Богдана Хмельницького.
14. Селянська війна (1648–1652 рр.) та її політичні наслідки.
15. Визвольна війна українського народу і Слобожанщина.
16. Вплив Хмельниччини на формування української нації.
17. Наступ російського царизму на українську автономію. Ліквідація Гетьманщини.
18. Геополітичні зміни в Україні в II пол. XVIII ст.
19. Слобожанщина у XVIII ст.
20. Запорізька Січ у XVIII ст.
21. Національно-визвольний рух у Наддніпрянській Україні у XIX ст.
22. Національно-визвольний рух у Західній Україні в XIX ст.
23. Українське національне Відродження XIX ст., його особливості.
24. Політика царського уряду в українському питанні в XIX столітті.
25. Національно-визвольний рух в Україні на початку XX ст.
26. Україна в роки першої російської революції 1905–1907 рр.
27. Україна в Першій світовій війні.
28. Особливості російської демократичної революції 1917 р. в Україні.
29. Окупація України німецько-австрійськими військами.
30. Наслідки національно-демократичної революції 1917–1920 рр. в Україні.
31. Проголошення ЗУНР. Політичні перетворення в Західній Україні.

32. Головні здобутки українського Відродження 20-х років.
33. Масові репресії 30-х рр. в Україні.
34. Організація українських націоналістів: стратегія і тактика.
35. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.
36. Окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр.
37. Харківщина у Великій Вітчизняній війні.
38. Україна в 60-ті рр. Спроба реформ.
39. Національна політика в СРСР (1945–1990 рр.).
40. Причини і характер «перебудови», її особливості в Україні.
41. Суспільно–політичні рухи України в 90-х рр. – на початку ХХІ ст.

Тематика рефератів, які передбачаються в ході самостійної роботи студентів, указана в планах семінарських занять.

РОЗДІЛ VII. Контрольні питання в з курсу «Історія України»

Рейтингові питання

1. Що вивчає історія України?
2. Коли первісні люди почали заселяти сучасну територію?
3. Звідки походить український народ?
4. Особливості трипільської культури в українській історії.
5. У чому особливість історичної долі півдня України і чим це можна пояснити?
6. Які народи заселяли південь України в давні часи?
7. Звідки пішли слов'яни і як вони з'явилися в українських землях?
8. Яка територія, на думку сучасних істориків, є батьківщиною слов'ян?
9. Які східнослов'янські племена дали початок українському етносу?
10. Етапи утворення державності у східних слов'ян.
11. Яка територія, на думку літописця Нестора, є батьківщиною слов'ян?
12. Які слов'янські племена мешкали на землях сучасної України?
13. Які факти підтверджують могутність стародавнього Києва ?
14. Яку версію походження назви «Русь» подає автор «Повісті»?
15. Як пояснює літописець причини приходу до влади у слов'янських землях?
16. За яких обставин утворилася держава Київська Русь?
17. Яка територія походження Київської Русі найбільш аргументована?
18. Які періоди виділяють у політичній історії Київській Русі?
19. Історичне значення Київської Русі.
20. За яких обставин утворилося Галицько-Волинське князівство?
21. Роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
22. Хто був останнім князем Галицько-Волинського князівства?
23. Коли вперше згадується назва «Україна» і яким є її походження?
24. Яким чином і чому відбувся поділ українських земель у XI–XV ст.?
25. Яким було становище України у складі Литовського князівства ?
26. Як утворилася Річ Посполита і які наслідки для українських земель мав їх перехід під владу Польщі?
27. Як виникло українське козацтво і яку роль воно відіграло в українській історії?
28. Як і коли виникла Запорізька Січ?
29. Чому Запорізьку Січ називають козацькою республікою?
30. З якою метою і коли польський уряд вперше провів реєстрацію козаків?
31. Як розгортається визвольний рух в Україні в кін. XIV – першій пол. XVII ст.?
32. Під владою яких держав були українські землі напередодні Української національної революції 1648–1676 рр.?
33. У чому сутність Української національної революції 1648–1676 рр.?

34. Якою була політика Росії та Речі Посполитої щодо українських земель?
35. У чому сутність Української національно-визвольної війни 1648–1654 рр. і яке її співвідношення з Українською національною революцією 1648–1676 рр.?
36. Чому період 60–80-х рр. XVII ст. увійшов в історію як доба Руїни?
37. Які гетьмани періоду Руїни виступали з ідеєю турецької альтернативи союзу з Москвою?
38. Причини поразки Української національної революції.
39. Які причини шведсько-українського союзу 1708 р.?
40. Які наслідки для України мав перехід І. Мазепи і частини козацтва на бік Карла XII?
41. Які заходи по остаточній ліквідації автономного устрою України здійснила Катерина II?
42. Яке значення для України і Росії мало приєднання Криму?
43. Як вплинули на долю українських земель три поділи Речі Посполитої (1772 р, 1793 р. і 1795 р.)?
44. Яку політику щодо України здійснювали уряди Російської та Австро-Угорської імперій у першій половині XIX ст.?
45. Які особливості економічного розвитку Наддніпрянської України у складі Російської імперії?
46. Коли було скасовано кріпацтво в Австрійській та Російській імперіях?
47. Що таке українське національне відродження і які причини його обумовили?
48. Як розгортався національно-визвольний рух в Україні і якими були його здобутки?
49. Якою була етносоціальна структура населення України у другій половині XIX ст.?
50. Яким було становище України на початку XX ст.?
51. У чому проявилася національна трагедія українців у першій світовій війні?
52. Коли і за яких обставин була створена Центральна Рада?
53. У чому зміст і значення III Універсалу Центральної Ради?
54. Що ви знаєте про перший Всеукраїнський з'їзд Рад?
55. У чому історичне значення IV Універсалу Центральної Ради?
56. В якій сфері діяльності урядом гетьмана П. Скоропадського досягнуто найбільших успіхів?
57. У чому проявилася слабкість гетьманату?
58. Які причини падіння ЗУНР?
59. У чому причини поразки Директорії?
60. Які причини поразки Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр.?
61. У чому полягала сутність непу і як він запроваджувався в Україні?
62. Коли і як відбулося утворення СРСР.

63. Які керівники України виступили проти сталінського «плану автономізації»?
64. Чи була альтернатива утворення СРСР і чи могла УРСР існувати самостійно?
65. Що таке «українізація» в Радянській Україні та які її наслідки?
66. Чому віддавалися головні пріоритети в ході форсованої індустріалізації?
67. У чому полягала суть кризових явищ у сільськогосподарському виробництві, пов'язаних з насильницькою колективізацією?
68. Чим можна пояснити, що в 1932–1933 рр. в Україні вимирали цілі села?
69. У чому сутність політики геноциду з боку центру по відношенню до українського народу в 1932–1933 рр.?
70. Яким був стан українських земель у складі Польщі, Чехословаччини, Румунії?
71. Зміст національно-визвольного руху в західноукраїнських землях.
72. Які західноукраїнські організації і партії виступали за незалежну Україну у 20–30 роки?
73. Які територіальні зміни відбулися в Україні на початку Другої світової війни?
74. Які причини поразки радянських військ у 1941 році?
75. Що собою являв рух Опору німецько-фашистським загарбникам?
76. Коли і де в умовах війни було проголошено самостійну українську державу і на що при цьому розраховувала ОУН під проводом Степана Бандери?
77. Як відбулося звільнення України?
78. Який внесок зробив український народ у розгром фашистської Німеччини?
79. Коли і як завершилося формування території сучасної України?
80. Які причини післявоєнного голоду в Україні в 1947 році?
81. Які форми і методи боротьби вибрали ОУН УПА в післявоєнний період?
82. Чим був зумовлений ідеологічний наступ тоталітарного режиму в 1940–50-ті рр.?
83. Що означала «жданівщина» для духовного життя України?
84. Які причини незавершеності реформи сер. 60-х рр.?
85. Що було характерно для творчості «шестидесятників»?
86. Які обставини викликали прийняття Декларації про державний суверенітет України?
87. Коли відбувся Український референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України?
88. У чому сутність сучасного державного будівництва?

РОЗДІЛ VIII. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1. Головні історичні регіони України.
2. Особливості геополітичного становища України.
3. Національна українська символіка.
4. Першопочатки людського життя на терені України. Трипільська культура.
5. Скіфо-сарматська доба в Україні. Україна та античний світ.
6. Етногенез слов'ян. Східнослов'янські племінні союзи на території України.
7. Утворення Київської Русі – середньовічної держави східних слов'ян.
8. Соціальний та політичний устрій Київської Русі.
9. Формування сучасних східнослов'янських етносів. Питання про давньоруську народність.
10. Введення християнства на Русі.
11. Культура Київської Русі.
12. Причини занепаду Київської Русі та його наслідки. Давньоруські князівства на терені України.
13. Галицько–Волинська держава в XII–XIV ст.
14. Українські землі у складі Великого Князівства Литовського та Польщі (друга пол. XIV – перша пол. XVI ст.).
15. Люблінська унія та її наслідки. Українські землі у складі Речі Посполитої.
16. Берестейська релігійна унія (1596 р.) та її наслідки.
17. Українська культура доби Ренесансу (XV – перша пол. XVI ст.).
18. Походження українського козацтва.
19. Запорізька Січ (XVI –XVIII ст.)
20. Еволюція козацького руху (кінець XVI –перша пол. XVII ст.)
21. Причини та рушійні сили Визвольної війни українського народу під керівництвом Б. Хмельницького.
22. Хід Визвольної війни українського народу (1648–1654 рр.). Українсько-польські відносини в роки Визвольної війни.
23. Становлення Української козацької держави в ході Визвольної війни українського народу.
24. Переяславська Рада та Березневі статті 1654 р. Наслідки україно-російської угоди.
25. Політична діяльність гетьмана І. Виговського. Гадяцька угода.
26. Громадянська війна: криза Української козацької держави (60–80 рр. XVII ст.)
27. Гетьман І. Мазепа.
28. Конституція П. Орлика .
29. Українська козацька держава у XVIII ст. (1709–1783 рр.)
30. Галичина та Правобережжя наприкінці XVII–XVIII ст. Занепад Речі Посполитої та доля українських земель.
31. Гайдамацький рух. Коліївщина 1768 р.
32. Історична доля Закарпаття та Буковини (XIV–XIII ст.)
33. Історична доля Слобідської України (XVII–XVIII ст.)

34. Українська культура доби бароко та класицизму (кінець XVI–XVIII ст.)
35. Українське національно-культурне Відродження кінця XVIII – першої пол. XIX ст.
36. Українські землі у складі Російської імперії у першій пол. XIX ст.: соціально-економічний та політичний розвиток.
37. Кирило–Мефодіївське братство.
38. Українські землі у складі Австрійської імперії у першій пол. XIX ст. Початок національно-культурного Відродження.
39. Українські землі у складі Російської імперії у другій пол. XIX ст. «Великі реформи» 60–70 рр. та їх наслідки.
41. Національний рух у Східній Україні (друга пол. XIX ст.).
42. Національний рух у Західній Україні (друга пол. XIX – поч. XX ст.).
43. Зародження українських політичних партій на початку XX ст.
44. Україна в період революції 1905–1907 рр. у Російській імперії.
45. Україна в роки Першої світової війни (1914 –1918 рр.).
46. Українська культура другої пол. XIX – поч. XX ст.
47. Наукова та суспільно-політична діяльність М. С. Грушевського.
48. Початок Національно-демократичної революції в Україні. Утворення Центральної Ради (лютий – червень 1917 р.)
49. Боротьба за українську державність. I та II Універсали Центральної Ради.
50. III Універсал Центральної Ради. Проголошення УНР.
51. Українська Народна Республіка наприкінці 1917 – на поч. 1918 р. IV Універсал та проголошення незалежності.
52. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
53. Директорія та її діяльність. С. Петлюра – головний отаман.
54. Західноукраїнська Народна республіка: виникнення, історична доля.
55. Селянський повстанський рух в Україні в 1918–1921 рр. Н. Махно.
56. Громадянська війна в Україні 1919–1921 рр. Здобутки та наслідки Національно-демократичної революції.
57. Радянська Україна в 20 рр. XX ст. Утворення СРСР.
58. Українське національне Відродження 20–х рр. XX ст.
59. Радянська Україна в 30–х роках XX ст.: Індустріалізація та колективізація.
60. Голодомор (1932–1933рр.). Причини та наслідки.
61. Сталінський терор в Україні.

62. Західна Україна, Буковина та Закарпаття в 1920–1939 рр. Національно-визвольний рух.
63. Україна напередодні та на початку Другої світової війни (1939–1941 рр.).
64. Окупаційний режим в Україні (1941–1944 рр.). Рух Опору. Українська Повстанська армія.
65. Підсумки та наслідки Другої світової війни для України.
66. Україна в повоєнний період (1946–1953 рр.).
67. «Відлига» 50–60 рр. ХХ ст. в Україні та її наслідки.
68. Правозахисний рух в Україні в 60–80 рр. ХХ століття.
69. Україна в добу кризи тоталітарної системи (70-ті – перша пол. 80 рр. ХХ ст.).
70. Україна в роки «перебудови» та демократичної революції (1985–1991 рр.).
71. Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
72. Незалежна Україна у 90-ті роки ХХ ст. – на початку ХХІ ст.: соціально-економічний розвиток.
73. Політичний розвиток України в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст. Сучасні політичні партії України.
74. Конституція України 1996 р: розробка та прийняття.
75. Політична ситуація в Україні у 2000–2004 рр., причини її загострення.
76. Українська революція 2004 р., її досягнення та прорахунки.
77. Ющенко В. А. – президент нової влади, її успіхи й прорахунки.
78. Міжнародне становище України наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Україна та СНД. Україно-російські відносини.

РОЗДІЛ IX. Навчальні контрольні тести
Тестові завдання до модуля I. Стародавня та
середньовічна історія України (до другої половини
XVII ст.)

1. На які періоди поділяється кам'яний вік:
  - а) палеозой, мезозой, кайнозой;
  - б) палеоліт, мезоліт, неоліт;
  - в) фетишизм, анімізм, магія;
  - г) крито-мікенський, архаїчний, класичний.

2. Яке з цих міст не належало до античних міст-держав Північного Причорномор'я:
  - а) Мелітополь;
  - б) Тір;
  - в) Ольвія;
  - г) Херсонес.

3. Яка з цих теорій пояснює походження слов'ян:
  - а) київська;
  - б) автохтонна;
  - в) козацька;
  - г) панславізму.

4. Як називався бог сонця і світла у стародавніх східних слов'ян:
  - а) Перун;
  - б) Стрибог;
  - в) Ярило;
  - г) Дажбог.

5. Коли було підписано перший міжнародний договір Київської Русі:
  - а) 860 р.;
  - б) 907 р.;
  - в) 944 р.;
  - г) 988 р.

6. Яка з цих земель не входила до складу Галицько-Волинського князівства:

- а) Буковина;
- б) Поділля;
- в) Холмщина;
- г) Закарпаття.

7. Що таке «ярлик»:

- а) данина;
- б) гроші;
- в) грамота на князювання;
- г) підрозділ війська.

8. Коли було укладено Городельську унію:

- а) 1362;
- б) 1387;
- в) 1413;
- г) 1569.

9. Коли вперше в документах згадуються українські козаки:

- а) 1240 р;
- б) 1489 р;
- в) 1591 р;
- г) 1615 р.

10. Яке місто було столицею Кримського улусу до середини XIV ст.:

- а) Крим-Солхат;
- б) Бахчисарай;
- в) Кафа;
- г) Гевлев.

11. Хто з козацьких ватажків уперше організував городові полки:

- а) Михайло Дорошенко;
- б) Петро Сагайдачний;
- в) Самійло Кішка;

г) Павло Бут.

12. Поставте в хронологічній послідовності такі події історії Київської Русі:

- а) хрещення Русі;
- б) утворення Галицько-Волинського князівства;
- в) правління Ярослава Мудрого;
- г) захоплення Києва монголо-татарами.

13. Установіть хронологічну послідовність:

- а) утворення Запорізької Січі;
- б) битва на Калці;
- в) Люблінська унія;
- г) повстання під проводом С. Наливайка.

14. Хто автор історичного джерела:

«Слов`яни, прийшовши сіли по Дніпру і назвалися полянами, а інші деревлянами, бо осіли в лісах; а другі сіли межі Прип`яті і Двіною і назвалися дреговичами; а інші сіли на Двіні і назвалися полочанами – од річки, яка впадає в Двіну і має назву Полота; от сеї (річки) вони прозвалися полочанами. Слов`яни ж (що) сіли довкола озера Ільменя, прозвалися своїм іменем – словенами; і зробили вони город, і назвали його Новгородом. А другі ж сіли на Десні, і по Сейму, і по Сулі і назвалися сіверянами. І так розійшовся слов`янський народ...»

15. Назвіть основні теорії походження козацтва.

16. Укажіть, якими були умови прийняття в козаки.

17. Перерахуйте основні заняття запорозьких козаків.

18. Укажіть, якою була військово-адміністративна структура Запорізької Січі.

19. Напишіть, які посади в Запорізькій Січі належали до військових служителів.

Тестові завдання до модуля II. Нова історія України (1648–1917 рр.)

1. Які з цих козацьких полків відмовилися від присяги московському цареві після Переяславської ради у 1654 р:

- а) Чигиринський та Київський;

- б) Уманський та Брацлавський;
- в) Вінницький та Харківський;
- г) Сумський та Чернігівський.

2. Коли відбулася Коліївщина:

- а) 1709 р.;
- б) 1750 р.;
- в) 1768 р.;
- г) 1775 р.

3. Яка з цих галузей економіки України була найрозвиненішою в першій половині ХІХ ст.:

- а) цукрова;
- б) металургійна;
- в) хлібопекарська;
- г) машинобудування.

4. Як називався перший етап українського Національного відродження кінця ХVІІІ – початку ХХ ст.:

- а) збирання спадщини;
- б) економічний;
- в) підготовчий;
- г) початковий.

5. Хто був автором гасла «Україна для українців»:

- а) В. Винниченко;
- б) М. Грушевський;
- в) М. Міхновський;
- г) С. Петлюра.

6. Які землі (воєводства) не ввійшли за Зборівською угодою до складу Гетьманщини:

- а) Волинь;
- б) Київщина;
- в) Чернігівщина;

- г) Брацлавщина.
7. Хто з цих гетьманів України здобув перемогу над московським військом під Конотопом:
- а) Б. Хмельницький;
  - б) Ю. Хмельницький;
  - в) І. Виговський;
  - г) П. Дорошенко.
8. Хто з цих гетьманів керував Україною під час Північної війни:
- а) І. Самойлович;
  - б) І. Мазепа;
  - в) Д. Апостол;
  - г) К. Розумовський.
9. Хто такі «гайдамаки»:
- а) кіннота у козаків;
  - б) артилерія у козаків;
  - в) розвідка у козаків;
  - г) повстанці.
10. Як називався альманах, виданий «Руською трійцею» у 1836 р.:
- а) «Карпатська рапсодія»;
  - б) «Україна уярмлена»;
  - в) «Русалка Дністрова»;
  - г) «Маніфест Галичан».
11. Що таке «громади»?
- а) суспільно-політичні організації демократичної інтелігенції;
  - б) органи самоуправління в містах;
  - в) військові підрозділи у козаків;
  - г) політичні партії.
12. Коли було засновано першу легальну українську політичну партію (РУРП):
- а) 1890 р.;

б) 1895 р.;

в) 1896 р.;

г) 1990 р.

13. Як називалася українська фракція у першій та другій Державних Думах Росії:

а) «фракція українців»;

б) «Українська думська громада»;

в) «Українські думці»;

г) «Малоросійська спілка».

14. Поставте у хронологічній послідовності міста за роками їх заснування:

а) Харків;

б) Одеса;

в) Львів;

г) Чернігів.

Тестові завдання до модуля III. Новітня історія України

(березень 1917 р. – 2010 р.)

1. Коли було проголошено Українську Народну Республіку:

а) 7 березня 1917 р.;

б) 10 червня 1917 р.;

в) 3 липня 1917 р.;

г) 7 листопада 1917 р.

2. В якому Універсалі Центральної Ради проголошувалась автономія

України:

а) I Універсал;

б) II Універсал;

в) III Універсал;

г) IV Універсал.

3. Як називався виконавчий орган Центральної Ради у 1917 р.:

а) Уряд України;

- б) Рада Народних Міністрів;
- в) Генеральний Секретаріат;
- г) Народний Секретаріат.

4. Коли було створено Західноукраїнську Народну Республіку:

- а) 18 жовтня 1918 р.;
- б) 28 жовтня 1918 р.;
- в) 9 листопада 1918 р.;
- г) 13 листопада 1918 р.

5. Хто очолював комісію з українізації в 20-ті рр. ХХ ст.:

- а) В. Задонський;
- б) О. Гринько;
- в) Е. Квірінг;
- г) Х. Раковський.

6. Коли почалася перша п`ятирічка в Україні:

- а) 1921 р.;
- б) 1925 р.;
- в) 1928 р.;
- г) 1930 р.

7. Коли було проголошено політику «коренізації»:

- а) 1921 р.;
- б) 1923 р.;
- в) 1924 р.;
- г) 1925 р.

8. Яка легальна партія, що діяла на західноукраїнських землях у 20–30-ті рр. ХХ століття була найчисельнішою і мала своє представництво в сеймі Польщі:

- а) Українське національно-демократичне об'єднання;
- б) Комуністична партія Західної України;
- в) Українська соціал-радикальна партія;
- г) Українські соціалісти-революціонери.

9. Хто був першим головою Організації Українських Націоналістів:

- а) Д. Донцов;
- б) С. Бандера;
- в) Є. Коновалець;
- г) А. Мельник.

10. Хто став президентом Карпатської України:

- а) А. Бродій;
- б) А. Волошин;
- в) В. Мудрий;
- г) Д. Левицький.

11. Яке місто стало центром окупаційної адміністрації в Україні:

- а) Рівне;
- б) Вінниця;
- в) Київ;
- г) Харків.

12. Коли було утворено УПА:

- а) червень 1941 р.;
- б) грудень 1941 р.;
- в) жовтень 1942 р.;
- г) січень 1943 р.

13. Укажіть основні відмінності між ОУН-б і ОУН-м.

14. Напишіть, у чому полягала складність діяльності ОУН у роки Другої світової війни.

РОЗДІЛ X

Комплексні контрольні завдання з курсу «Історія України»

Завдання № 1

1. Державний устрій Київської Русі.
2. Оцінка діяльності УПА (1944 – поч. 50-х рр.).

Завдання № 2

1. Особливості соціально-економічного розвитку антив.
2. Внутрішня та зовнішня політика Директорії

Завдання № 3

1. Особливості розвитку східнослов'янських племен на терені України у III–VIII ст.
2. Дати оцінку демократичним процесам в Україні 1989–1991 рр.

Завдання № 4

1. Люблінська унія 1569 року, її наслідки.
2. Становище ЗУНР у 1918–1919 рр.

Завдання № 5

1. Наслідки ліквідації української автономії у 60–80 рр. XVIII ст.
2. Соціально-економічний розвиток УРСР у 70-х – I половини 80-х років.

Завдання № 6

1. Становище української культури в кінці XIX – I половині XX ст.
2. I та II Універсали Центральної Ради.

Завдання № 7.

1. Утворення Київської держави.
2. Історичне значення III Універсалу ЦР та проголошення УНР.

Завдання № 8.

1. Перші люди на території України: особливості розвитку суспільства.
2. Події громадської війни в Україні 1918–1921 рр.

Завдання № 9

1. Особливості економічного розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського (II пол. XIV – I пол. XVI ст.)

2. Історичне значення IV Універсалу ЦР.

Завдання № 10

1. Виникнення та історична роль українського козацтва.
2. Події «перебудови» 1985–1990 рр. в Україні.

Завдання №11

1. Особливості Трипільської культури.
2. Оцінка діяльності Директорії.

Завдання № 12

1. Козацько-селянські рухи кінця XVII ст.
2. Гетьман П. Скоропадський: маневрування між політичними силами.

Завдання № 13

1. Діяльність князя Данила Галицького.
2. Особливості економічного розвитку УРСР (кінець 20-х – 30-ті рр. XX ст.)

Завдання № 14

1. Причини Визвольної війни українського народу.
2. Історичне значення утворення Центральної Ради.

Завдання № 15

1. Роздробленість Русі як наступний період розвитку феодальних відносин.
2. Причини та наслідки голодомору 1932–1933 рр.

Завдання № 16

1. Історичне значення введення християнства на Русі.
2. Політичне становлення Західної України у 20-ті–30-ті рр. XX ст.

Завдання №17

1. Політичні погляди гетьмана Б. Хмельницького.
2. Економічна ситуація в сучасній Україні.

Завдання № 18

1. Переяславська угода 1654 р.

2. Становлення багатопартійності в сучасній Україні.

Завдання № 19

1. Запорізька Січ у XVIII ст., її особливості.
2. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.).

Завдання № 20

1. Визвольна війна. Воєнні дії 1650–1653 рр.
2. Прийняття нової Конституції 28 червня 1996 р.

Завдання № 21

1. Особливості розвитку козацької держави 50–80 рр. XVII ст.
2. Історичне значення Акта. Проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р.

Завдання № 22

1. Берестейська унія 1596 р.
2. Руху опору в Україні (1941–1944 рр.)

Завдання № 23

1. Сучасна державна символіка України та її походження.
2. Особливості повоєнної відбудови II пол. 40 – поч. 50 рр.

Завдання № 24

1. Зовнішня політика гетьмана Івана Мазепи.
2. Особливості непу в Україні 20 рр. XX ст.

Завдання № 25

1. Гетьманщина у XVIII ст., її ліквідація.
2. Голод 1946–1947 рр., причини та наслідки.

Завдання № 26

1. Українська діаспора та її історична роль.
2. Наслідки революційних подій 1848–1849 рр. в українських землях Австро-Угорщини.

Завдання № 27

1. Економічний розвиток Київської Русі (ІХ–ХІ ст.)
2. Проблеми сучасного Відродження.

Завдання № 28

1. Зовнішня політика князя Данила Галицького.
2. Особливості сталінського диктату кінця 20–30-х рр.

Завдання № 29

1. Кревська унія 1385 р., її наслідки.
2. Причини політико-ідеологічної кризи в СРСР 70-х – І пол. 80-х рр.

Завдання № 30

1. Виникнення Запорізької Січі та її історичне значення.
2. Етапи встановлення радянської влади в Україні 1918–1921 рр.

РОЗДІЛ ХІ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСІХ МОДУЛІВ

- Аваненко В. В. та ін. Очищення правдою: Відома і невідома Україна в об'єктиві історії ХХ ст. – К., 1998.
- Акт проголошення незалежної України 34 серпня 1991р. // Демократична Україна. – 1991. – 25 серпня.
- Андрусак І., Петренко Є. Блиск і злиденність української національної демократії: Політологічне есе. – К., 1999.
- Антонюк О. В. Формування етнополітики української держави. – К., 1999.
- Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів 1734–1775: У 2 т. – К., 1998–2000.
- Ахинько А. Нестор Махно. – М., 2000.
- Багалій Д. Нарис історії України. – К., 1994.

- Багатопартійна Українська держава на початку ХХ ст. Програмні документи перших українських політичних партій. – К., 1992.
- Багринець В. М. Коли і як виникли назви Україна, українці? – Ужгород, 1997.
- Бадзьо Ю. В. Право жити: Україна в складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму. – К., 1996.
- Базив Д. Геополитическая стратегия Украины. – К., 2000.
- Балушок В. Етногенез українців. – К., 2004.
- Бандера С. Перспективи української революції: Збірник творів. – Мюнхен, 1978.
- Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953–1985 рр. – Львів, 1992.
- Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. – К., 2005.
- Баран В. К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. – Львів, 1996.
- Баран В. К., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. – К., 1991.
- Бабей І. Українська соціал-демократія (Лівиця): історія, теорія, особа. – Львів, 2005.
- Безотський М. Україна в добу сталінщини: Історія опору. – К., 2002.
- Белебега І. Україна і комунізм. Кн. 1. – Х., 2000.
- Бжезинський З. Україна у геостратегічному контексті. – К., 2006.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного правління в СРСР (1917–1941 рр.). – К., 1999.
- Білокінь С. Нові студії з історії більшовизму І–ІІІ. – К., 2006.
- Бовгиря А. М. «Літопис Грабянки»: Питання першооснов // Укр. іст. журн. – 2003. – № 4.
- Бодрухін В. М. Чернігівська земля – князівство. – Луганськ, 2002.
- Боєчко В. Ф., Чабан А. Ю. Роль порубіжних територій у процесі генезису козацтва // Укр. іст. журн. – 1999. – № 2.
- Бойко Б. Україна: Остання війна за незалежність: аналітичне дослідження. – Коростень, 2005.
- Бойко М. П. Кирило-Мефодіївське товариство: філософські та культурологічні ідеї національної самосвідомості та державотворення. – Дніпродзержинськ, 2006.
- Бойко О. Д. Україна: від путчу до Пущі (серпень – грудень 1991 р.): Монографія. – Ніжин, 2006.

- Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 1999.
- Бойко О. Д. Україна 1991–1995 рр.: Тіні минулого чи контури майбутнього (нариси новітньої історії). – К., 1996.
- Бондаренко Д. Временное правительство и Украинская Центральная Рада: федерализация или распад государства? // Россия XXI. – М., 1999. – № 5.
- Бондаренко Д. Я. Взаимоотношения Временного правительства и Украинской Центральной Рады. – Одесса, 2004.
- Боплан Г. Опис України. Мериме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
- Борець Ю. У вирі боротьби : Спогади учасника повстанської боротьби (1941–1948). – К., 1993.
- Борисенко В. Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX ст.: Навч. посібник. – К., 1996.
- Брайчевський М. Утверждение христианства на Руси. – К., 1989.
- Брайчевський М. Вибране / Упоряд. Ю. Кухарчук. – К., 2009. – Т. 1.: Суспільно-політичні рухи в Київській Русі: Історична думка в Київській Русі; Т. 2. Хозарія і Русь. Аскольд – цар Київський.
- Брайчевський М. Вступ до історичної науки: Навч. посібник. – К., 1995.
- Брайчевський М. Конспект історії України. – К., 1993.
- Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. – К., 1993.
- Брайчевський М. Часу круговерть. – К., 2003.
- Бриндак О. Ліквідація більшовиками політичної опозиції та встановлення однопартійної системи в Україні у 20-і роки. – Одеса, 1998.
- Брюханов В. Мифы и правда о восстании декабристов. – М., 2005.
- Бугай М. Ф. Депортація кримських татар у 1944 р. // Укр. іст. журн. – 1992. – № 1.
- Бугай М. Ф. Депортація населення з України в 30–50 рр. – Ужгород, 1990.
- Буковина в контексті Європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.). – Чернівці, 2005.
- Бут А. Н., Добров П. В. Экономическая контрреволюция в Украине в 20–30-е годы XX века: от новых источников к новому осмыслению. – Донецк, 2000.

- Василенко В. Політична історія Великого князівства Литовського (до 1569 р.). В східнослов'янських історіографіях XIX – першої третини XX ст.: Монографія. – Дніпропетровськ, 2006.
- Васильєв В. Ю. Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни // Укр. іст. журн. – 2005. – № 1.
- Васюта І. К. Національно-визвольний рух у Західній Україні (1918–1939 рр.) // Укр. іст. журн. – 2001– № 3.
- Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939). – Львів, 2006.
- Великий українець: матеріали з життя та діяльності М. Грушевського. – К., 1992.
- Великое княжество Литовское // Родина. – 1993. – № 3.
- Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР (до 85-ліття Західноукраїнської Народної Республіки). – Івано-Франківськ, 2003.
- Величко С. Літопис. – К., 1991. – Т. 1–2.
- Вергунов В. А. та ін. Україна в умовах сталінської аграрної реформи. – К., 2006.
- Верига В. Визвольна боротьба в Україні 1914–1923 рр.: У 2 т. – К., 2004–2005.
- Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). – Львів., 1996.
- Верстюк В. Махновщина. – К., 1992.
- Верстюк В. Ф. Симон Петлюра: Політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) // Укр. іст. журн. – 2004. – № 3.
- Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: Навч. посібник. – К., 1997.
- Верстюк В. Ф. Український національно-визвольний рух (березень-листопад 1917 р.) // Укр. іст. журн. – 2003. – № 3.
- Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1992.
- Верстюк В. Ф., Пиріг Р. Я., Грушевський М. С.: Коротка хроніка життя та діяльності. – К., 1996.
- Веселова О. М. Увічнення пам'яті жертв голоду-генциду 1932–1933 в Україні // Укр. іст. журн. – 2004. – № 2.
- Веденєєв Д. В., Будков Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби України в 1917–1923 роках: Монографія. – К., 2006.
- Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. – К., 2000.

- Ветров Р. І. Політичні партії України на початку ХХ століття (1900–1925 рр.): Навч. посібник. – Дніпродзержинськ, 1997.
- Ветров Р. І., Донченко С. П. Політичні партії України в першій чверті ХХ століття (1900–1925 рр.). – Дніпропетровськ; Дніпродзержинськ, 2001.
- Винар Л. Козацька Україна: Вибрані праці / За ред. В. Степанкова. – К.; Л.; Нью-Йорк, 2003.
- Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990. – Ч. 1, 2, 3.
- Висоцький О. Українські соціал-демократи та есери і досвід перемог і поразок. – К., 2004.
- Виткалов В. Г. Берестецька битва 1651 року мовою документів: За матеріалами І. К. Свєшнікова. – Рівне, 2005.
- Витоки. Від найдавніших часів до першої половини ІХ ст. – К., 1995.
- Вівчарик М. В. Українська нація: витоки, становлення і сьогодення: Навч. посібник. – К., 2003.
- Вівчарик М. М., Панченко П. П., Чмихов В. І. Українська нація: шлях до самовизначення. – К., 2001.
- Відейко М. Ю. Трипільська цивілізація. – К., 2006.
- Війни і мир, або «Українці – поляки: брати (вороги, сусіди)» / За ред. Л. Івшиної. – К., 2004.
- Військове будівництво в Україні в ХХ столітті: історичний нарис, події, портрети. – К., 2001.
- Вільшанська О. Л. Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни // Укр. іст. журн. – 2004. – № 4.
- Влада Тьми і Темників: Хрестоматія з політичної цензури в Україні 2001–2004 / Упорядк. В. Кіпіані. – Львів; К.; Харків, 2005.
- Веронська Т. Заручники тоталітарного режиму: репресії проти родин «ворогів народу» в Україні (1917–1953 рр.). – К., 2009.
- Гайбонюк В. Д. Богдан Хмельницький в українській та світовій історії. – Рівне, 1996.
- Гайдай О. та ін. Хто пожав «Бурю»? Армія Крайова на Тернопілі, 1941–1945 рр.: (Факти протистояння пол. та укр. рухів Опору). – Тернопіль, 1996.
- Галамай С. У боротьбі за Українську державу: Спогади. – Л., 2003.
- Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар. За ред. М. Ф. Котлярова. – К., 2002.

- Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. – К., 2005.
- Ганжа О. І. Опір селян становленню тоталітарного режиму в УСРР. – К., 1996.
- Гарань О. Убити дракона: З історії Руху та нових партій України. – К., 1993.
- Гвоздик-Пріцак Л. Економічна і політична візія Богдана Хмельницького та її реалізація в державі Війська Запорізького. – К., 1999.
- Гелнер Е. Нації та націоналізм. – К., 2003.
- Гетьманат Павла Скоропадського: історія постаті, контро версії: Всеукраїнська наук. конф. 19–20 травня 2008. – К., 2008.
- Героїка трагедії Крут. – К., 2004.
- Герої-освітяни і науковці України / Ред.-Упорядн. С. Ніколаєнко. – К., 2006.
- Глущенко В. В. Казачество Евразии: Зарождение, развитие, интеграция в структуру российской государственности. – М., 2000.
- Голиш Г. М. Наслідки німецько-радянської війн для неповнолітніх громадян України // Укр. іст. журн. – 2005. – № 3.
- Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
- Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1996.
- Голобуцький О. Г., Криворучко Т. Г., Кулик В. О., Якушик В. М. Політичні партії України. – К., 1996.
- Головешко Л. М. Українсько-козацька держава: Історія українського козацтва. – Маріуполь, 2005.
- Головко М.Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939–1945 рр. – К., 2004.
- Головко О. Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. – К., 2006.
- Головченко В. І. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії укр. соціал-демократії початку ХХ ст. – Х., 1996.
- Голод 1921–1923 років в Україні: Зб. док. і матеріалів. – К., 1993.
- Голод 1932–1933 рр. в Україні: Причини та наслідки. – К., 2003.
- Голод в Україні 1946–1947: Документи і матеріали. – К.; Нью-Йорк, 1996.
- Голод-генцид 1932–1933 рр. на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії). – К., 2003.

- Голодомори в підрадянській Україні: праці членів Асоціації дослідників голодоморів в Україні. – К.; Л.; Нью-Йорк. – 2003.
- Голубенко П. Русифікація України і український культурний процес у ХІХ ст. // Березіль. – 1994. – № 12.
- Голубко І. Армія Української Народної Республіки, 1917–1918: Утворення та боротьба за державу. – Львів, 1997.
- Головко М. Л. Суспільно-політичні організації та рухи в Україні в період Другої світової війни (1939–1945 рр.). – К., 2004.
- Гольбард Є. Кучмізм і кучмономіка. Документальна оповідь про афери корумпованої влади. Ч. І. – К., 2005.
- Гон М. За кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на Західно-українських землях у складі Польщі (1935–1939 рр.). – Рівне, 2005.
- Гончарук Т. З історії виборчого руху галицьких українців на рубежі ХІХ–ХХ ст. // Нова політика. – 1998. – № 1.
- Горелов М. С. Передвісники незалежної України. Іст. розвідки. – К., 1996.
- Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Цивілізаційна історія України. – К., 2005.
- Горобець В. М. Зовнішня політика гетьманату другої половини 50-х рр. ХVІІІ ст.: Впливи суспільно-політичного протистояння в Україні та трансформацій регіональних геополітичних процесів // Укр. іст. журн. – 2005. – № 2.
- Городня М. Становлення української державності в роки Першої світової війни: пошук союзників // Людина і політика. – К., 2001. – № 3.
- Граціозі Андреа. Голод у СРСР 1931–1933 рр. та український голодомор: Чи можлива нова інтерпретація? // Укр. іст. журн. – 2005. – № 3.
- Грач Л. І. Україна після Кучми. – К., 2005.
- Греков И. Б. Очерки по истории международных отношений Восточной Европы ХІV–ХVІ вв. – М., 1963.
- Греченко В., Ярмиш О. Україна в добу раннього тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.). – Х., 2001.
- Греченко В. А. Історія України. Модульний курс: Навч. посібник. – Х., 2009.
- Гринів О. Українська націологія ХІХ – поч. ХХ століття. Історичні нариси. – Львів, 2005.
- Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. – К., 1996.

- Гриценко А. П. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні. Рік 1919. – К., 1996.
- Гриценко А. П. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні. Рік 1920. – К., 1997.
- Грозовський І. М. Право Нової Січі (1734–1775 рр.): Навч. посібник. – Х., 2000.
- Громадяни у пошуках інформації: українські реалії. – К., 2005.
- Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1991.
- Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1992.
- Грушевський М. Ілюстрована історія України: Репринтне відтворення видання 1913 року. – К., 1991.
- Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т. 12 кн. – К., 1991–1997.
- Грушевський М. На порозі нової України: гадки і мрії. – К., 1996.
- Грушевський М. Твори. Серія суспільно–політична. Твори 1894–1907. – Львів, 2002.
- Грушевський М. С. Щоденник (1888–1894 рр.). – К., 1997.
- Губерначук С. Трипілля і українська мова. – К., 2005.
- Губка І. М. Дорогою боротьби: (переможені бої УПА). Ч. II. – Львів. – 2005.
- Гузенкова Т. С. Политические партии и лидеры в Верховной Раде Украины (1998–2000). – М., 2001.
- Гуржій О., Парахіна М. Етнологічні осередки України в 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.: Нарис діяльності. – К., 2004.
- Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині ХVІІ–ХVІІІ ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
- Гурцин О. Чернігівські Рюриковичі в системі давньоруських міжкнязівських відносин домонгольської доби (генеалогічний аспект проблеми) // Другий міжнародний конгрес україністів. – Львів, 1994. – Ч. 1.
- Гусев В. І. Депортація української інтелігенції за кордоном у 1922 р. // Історія України. – 2000. – № 8.
- Гутковський В. В. Українська преса Наддніпрянщини в національно-культурному та державотворчому процесі (друга половина ХІХ ст. – 1920 р.). – Львів, 2002.
- Гушуляк І. Історичне значення української революції 1917–1920 рр. та причини її поразки / Укр. іст. журн. – 2002. – № 3.
- Давня історія України. Кн. 1, 2. – К., 1994 – 1995.

- Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20–30-ті роки). – К.; Едмонтон, 1991.
- Данілов А. Український флот: біля джерел відродження. – К., 2001.
- Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. – К., 1991.
- Дем'янчук Г. Нариси з історії українського краєзнавства. – К., 2006.
- Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади: У 3 т. – Львів, 1996.
- Державин Н. С. Происхождение русского народа. – К., 2003.
- Держалюк М. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917 – 1922 рр. – К., 1998.
- Джаксон Т. Н. Четыре норвежских конунга на Руси. – М., 2000.
- Джеджюра О. Історія європейської цивілізації. Ч. 1: До кінця XVIII ст. – Львів, 1999.
- Джерела та зруйнування Запорізької Січі. – Львів., 2005.
- Дзир Я. Автопортрет нації. – К., 1997.
- Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. До 40-річчя оприлюднення. – К., 2005.
- Дзюбак В. В. Конфлікти в ОУН (Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.). – К., 2005.
- Директорія, Рада народних міністрів Української Народної республіки 1918–1920. Документи і матеріали: В 2 т. Т. 1. – К., 2006.
- Діак І. П'ята колона України: загроза державності. – К., 2006.
- Дмитрієнко М. Ф. Зміни в адміністративно-територіальному устрої України 1919–1920 рр. // Укр. іст. журн. – 2003. – № 6; 2004. – № 1.
- Довідник з історії України. – 2-е вид. – К., 2002.
- Документы. Исследования. Ч. 1. Источники времен Б. Хмельницкого. – М., 1998.
- Долженков О. О. Тоталітаризм в Україні: проблеми формування та трансформації. – Одеса, 2000.
- Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991.
- Дорошенко Д., Товмацький Б. Симон Петлюра. Життя і діяльність. – К., 2005.
- Дорошенко Д. Нарис історії України. – К., 1991. – Т.1 – 2.
- Дорошенко Д. Огляд української історіографії. – К., 1996.

- Дорошко М. С. Компартиійно-державна номенклатура УСРР у 20–30-ті рр. ХХ століття: соціоісторичний аналіз. – К., 2004.
- Древняя Русь в свете зарубежных источников. – М., 1999.
- Древняя Русь: пересечение традиций. – М., 1997.
- Дробот М., Кучер В. Провідник Андрій Мельник // Пам'ять століть. – 2000.– № 5.
- Дровозюк С.І. Національно-культурне та духовне життя українського селянства у 20–30-х рр. ХХ ст.: Історіографічний нарис. – Вінниця, 2005.
- Друга світова війна і Україна: Матеріали наук. Конф., 27–28 квіт. 1995 р. – К., 1996.
- Евзеров Р. Я. Украина: с Россией вместе или врозь? – М., 2000.
- Еврейские хроники XVII столетия (Эпоха «Хмельниччины»). – М.; Иерусалим, 1997.
- Етнічна історія Давньої України. – К., 2000.
- Етнографія України. – Львів, 1994.
- Єленецький В. Державно-церковні взаємини на Україні. – К., 1991.
- Єфименко О. Історія України та її народу. – К., 1992.
- Железний А. Происхождение Русско-украинского двуязычия в Украине. – К., 1992.
- Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1993.
- Жулинський М. Заявити про себе культурою. – К., 2002.
- Загребельна Н., Коляда І. Велика війна: українство і благодійність (1914–1917 рр.) . – К., 2006.
- Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
- Запорозьке козацтво в Українській історії, культурі та національній самосвідомості. – К.; Запоріжжя, 1997.
- Захарченко П. П. Селянська війна в Україні: Рік 1918. – К., 1997.
- Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр.: Ілюстрована історія. До 90-річчя утворення. – Львів; Івано-Франківськ, 2008.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002.
- Искандеров Ф. Закат империи. – М., 2002.
- История России XIX–XX веков: Новые источники понимания / Под ред.

- Іванченко Р. Історія без міфів. Бесіди з історії Української державності. – К., 1996.
- Іванова Л. Г. Україна між Сходом і Заходом: українська національна ідея в суспільно–політичній думці 50–60-х рр. XIX ст. – К., 2008.
- Іваншин В. Українська церква і процес національного відродження. – Тернопіль, 1990.
- Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. – Львів, 1996.
- Історія держави і права України: Курс лекцій. – К., 1996.
- Історія Русі-України: (іст.–археол. зб.). – К., 1998.
- Історія Русів. – К., 1991.
- Історія Слобідської України: Навчальний посібник. – Харків, 1998.
- Історія України від найдавніших часів до початку XX століття в запитаннях і відповідях. – К., 1998.
- Історія України. – Львів, 1998.
- Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних факультетів. – Донецьк, 1998.
- Історія України: Конспект лекцій. – Дніпропетровськ, 1996.
- Історія України: Навчальний посібник / За ред. В. А. Смолія. – К., 1997.
- Історія України: нове бачення. Т. 1–2. – К., 1995–1996.
- Історія України: Хрестоматія: У 2 ч. – К., 1996.
- Історія українського війська, 1917–1995. – Львів, 1996.
- Історія українського права / За ред. О. О.Шевченка.– К., 2001.
- Історія української еміграції. – К., 1997.
- Історія української культури. – К., 1994.
- Кабачинський М. І. Історія охорони кордонів України: Монографія. – Хмельницький, 2005.
- Кабачинський М. І. На варті рубежів Батьківщини: прикордонні війська України в 1991–2003 роках: Монографія. – Хмельницький, 2006.
- Калініченко В. В. Селянське господарство України в період непу: іст.-екон. дослідження. – Х., 1997.
- Каппелер А. Структура українського національного руху в Російській історії // Сучасність. – 1992. – № 7.
- Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі Опору 1960–1980 років. – К., 1995.

- Касьянов Г. Українська інтелігенція 20–30-х років: соціальний портрет та історична доля. – К.; Едмонтон, 1992.
- Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX ст. Соціально-політичний портрет. – К., 1993.
- Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-ті роки). – К.: 1991.
- Кирило-Мефодіївське товариство: Зб. документів: В 3 т. – К., 1990.
- Киричук Ю. Історія УПА. – Тернопіль, 1991.
- Кислий П., Вейз Ч. Становлення парламентаризму в Україні на тлі світового досвіду. – К., 2000.
- Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XVI – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження. – Л., 2008.
- Коваленко В. Чернігово-Сіверська і Галицько-Волинська землі у XII–XIII ст. (до питання про перші осередки української державності // Другий міжнародний конгрес українців. Ч. I. – Львів, 1994.
- Коваль М. Україна: 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К., 1995.
- Коваль М. В. Політика проти історії: українська історична наука в Другій світовій війні й перші повоєнні роки // Укр. іст. журн. – 2002. – № 1.
- Коваль М. В. Трагедія 1941 р. у контексті історіографічних переоцінок // Укр. іст. журн. – 2001. – № 3.
- Коваль М. В. Український народ у Великій Вітчизняній війні (1941–1945) // Укр. іст. журн. – 1991. – № 3.
- Коваль Р. Коли кулі співали. Біографії отаманів Холодного Яру і Чорного лісу. – К.; Вінниця, 2006.
- Когут З. Є. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830. – К., 1996.
- «Козацьке благочестя». Військо Запорозьке Низове і київські чоловічі монастирі в XVII–XVIII ст.: еволюція взаємовідносин. – К., 2006.
- Колективізація і голод на Україні (1922–1933). Зб. док. і матеріалів. – К., 1993.
- Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). – К., 2000.
- Колесник І. І. Українська культура та історіографія: історія ментальностей // Укр. іст. журн. – 2002. – № 1.

- Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху XIX ст. – Тернопіль, 1993.
- Кононенко П. Національна ідея, нація, націоналізм: Монографія. – К., 2006.
- Корчмарик Б. Духовні впливи Києва на Московщину в добу гетьманської України. – Львів, 1993.
- Косик В. М. Розкол ОУН, 1939–1940: Зб. документів. – Львів, 1997.
- Косик В. Симон Петлюра. – Львів, 2000.
- Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
- Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки. – К., 1995.
- Котляр М. Галицько-Волинська Русь у XIII ст. (До 800-ліття утворення Галицько-Волинського князівства // Київська Старовина. – 1999. – № 6.
- Котляр М. Галицько-Волинське Велике князівство XIII ст. // Укр. іст. журн. – 2000. – № 4.
- Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. – К., 1996.
- Котляр М. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1995.
- Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. – К., 1996.
- Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: довідник з історії України. – К., 1993.
- Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. – К., 1994.
- Коцур А. Українська державність : історія та сучасність. – Чернівці, 2000.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. – К., 1997.
- Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – сер. XIX ст.). – Х., 1996.
- Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії. – К., 1994.
- Кремень В., Базовкін Є. Політичні партії України: порівняльний аналіз програмних документів. – К., 1993.
- Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: Альтернативи поступу: Критика історичного досвіду. – К., 1996.
- Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків. – Вид. 2-е, доп. – К., 2004.
- Крижановська О. О. Таємні організації в Україні (масонський рух у XVIII – на початку XX ст.). – К., 1998.

Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.

Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1992.

Крип'якевич І. П. Галицько-Волинська князівство. – К., 1984.

Крисаченко В. С. Україна на сторінках святого письма та витяги з першоджерел. – К., 2000.

Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939). – Івано-Франківськ, 1993.

Культура і побут населення України: Навч. посібник. – К., 1993.

Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). – К., 1996.

Кульчицький С. Ціна «великого перелому». – К., 1993.

Кульчицький С. В. Голод-геноцид 1932–1933 рр. в Україні: Матеріали до навчального курсу. – К., 2006.

Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). Україна крізь віки. – К., 1999. – Т. 1.

Кульчицький С. В. Утвердження незалежної України: перше десятиріччя // Укр. іст. журн. – 2001. – №№ 1, 3, 4.

Кульчицький Ю. Шаблі з плугів. Український повстанський рух у визвольних змаганнях. – Львів, 2000.

Кураєв О. О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні (1914–1918). – К., 2006.

Леп'явко С. А. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернігів, 1996.

Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – К.; Філадельфія, 1995.

Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.

Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 1–2. – К., 1994.

Литвин В. Політична арена України: дійові особи і виконавці. – К., 1994.

Литвин В. М., Мордвінцев В. М., Слюсаренко А. Г. Історія України: Навчальний посібник. – К., 2002.

Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995.

Лихолобова З. Г. Тоталітарний режим та політичні репресії в Україні у другій половині 1930-х років (переважно на матеріалах Донецького регіону). – Донецьк, 2006.

Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Неліховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євро інтеграції: Навч. посібник. – К., 2006.

- Лісна І. С. Становлення української державності в Галичині (1918–1925 рр.). – Тернопіль, 2001.
- Літопис Руський. – К., 1989.
- Літопис Самовидця. – К., 1971.
- Лосев І. Українське питання у дзеркалі російського націоналізму // Пам'ять історії. – 2001. – № 1.
- Лукашевич Л. М. Україна: історико-економічний огляд. – К., 1997.
- Мала енциклопедія етностранознавства. – К., 1996.
- Малий словник історії України. – К., 1997.
- Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів, 1995.
- Маркусь В. Приєднання Закарпатської України. 1944–1945 рр. – К., 1992.
- Масненко В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець ХІХ–ХХ ст.). – К.; Черкаси, 2001.
- Масненко В. В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // Укр. іст. журн. – 2002. – № 5.
- Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991.
- Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. – К., 1995.
- Мицик Ю. А. Джерела в історії національно-визвольної війни українського народу середини ХVІІ ст. – Дніпропетровськ, 1996.
- Мицик Ю. А. Національно-визвольна війна українського народу середини ХVІІ у першоджерелах // Укр. іст. журн. – 1998. – № 6.
- Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942–1945. – Львів, 1991.
- Мітряєва С. І. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель). – К.; Ужгород, 2001.
- Міхновський М. Самостійна Україна. – К.; Львів, 1991.
- Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918. – Львів, 1994.
- Молчанов В. Державницька думка Михайла Драгоманова. – К., 1994.
- Мополатій І. Німці у Галичині (1772–1923): координати німецько-українських взаємин. – Львів; Коломия, 2001.
- Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
- Моця О. П. Київська Русь: результати та перспективи досліджень // Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.

- Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. – К., 1994.
- Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. – К., 2002.
- Назаренко А. В. Древняя Русь на международных путях (IX–XII века). – М., 2001.
- Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорозька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. – К., 1992.
- Наливайко С. Таємниці розкриває санскрит. – К., 2001.
- Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001.
- Нариси з історії українського національного руху. – К., 1994.
- Нариси історії Закарпаття. Т. 1–2. – Ужгород, 1993–1995.
- Наумець Л. Товариство об'єднаних слов'ян. – Житомир, 1997.
- Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб. док. і матеріалів. – К., 1994.
- Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. – К., 1997.
- Огієнко І. Історія українського друкарства. – К., 1994.
- Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного розвитку українського народу. – К., 1991.
- Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. – Вид. 2-е, доп. – К., 2001.
- Олійник В. Парламент 2000. Час вибору. – К., 2001.
- Онищенко І. Етно-та націогенез в Україні. Етнополітологічний аналіз. – К., 1997.
- Основи етнодержавознавства. – К., 1997.
- Павко А. І. Посилення впливу політичних партій Східної Галичини на громадське життя краю в 1900–1907 рр. // Укр. іст. журн. – 2002. – № 5.
- Павко А. І. Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності політичних партій та організацій в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Укр. іст. журн. – 2001. – № 5.
- Павленко С. Міф про Мазепу. – Чернігів, 1998.
- Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. – К., 1994.
- Пайчник М. С. Варшава, Москва і Стамбул у боротьбі за Україну (1657–1665 рр.). – Львів, 1998.
- Панченко П. П. та ін. Історія України ХХ ст. в запитаннях і відповідях. – К., 1997.
- Паньонко І. М. Органи влади Запорізької Січі: Монографія. – Львів, 2006.
- Патер І. Г. СВУ: проблеми державності і соборності. – Чернівці, 2000.

- Пепа В.І. Україна в дзеркалі тисячоліть. – К., 2006.
- Петлюра С. Народе Український. – Х., 1992.
- Петлюра С. Спомин. – К., 1993.
- Петлюра С. Статті. – К., 1993.
- Петлюра С. Статті. Листи. Документи. Т.3. – К., 2001.
- Петров В. Походження українського народу. – К., 1992.
- Петрук В. Велика Скіфія-Україна. – К., 2001.
- Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». – К., 2001.
- Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. – К., 1994.
- Пінчук Ю. Микола Іванович Костомаров. – К., 1992.
- Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття). – К.; Нью-Йорк, 2006.
- По той бік розуміння. Україна та Європа після Помаранчевої революції: Зб. наук. статей. – К., 2006.
- Політична історія України: Навчальний посібник / За ред. В. І. Танцюри.– Вид. 2-ге, доп. – К., 2008.
- Політична історія ХХ століття: Навчальний посібник. – Вид. 2-е, перероб. і доп. / В. Ф. Салабай, Л. О. Панчук, Я. А. Титаренко та ін. – К., 2001.
- Політичні партії України. – К., 1998.
- Полянська-Василенко Н. Історія України: В 2 т. – К., 1992.
- Пономарьов А. Українська етнографія: Курс лекцій. – К., 1994.
- Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1999.
- Приймак Т. Конституційний проект М. Грушевського з 1905 року // Укр. іст. журн. – 1991. – № 1.
- Присяжнюк Ю. П. Українське селянство ХІХ–ХХ ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм. – Черкаси, 2002.
- Пріцак О. Походження Русі. – К., 1997.
- Процик А. Російський націоналізм і Україна в добу революції й громадянської війни // Укр. іст. журн. – 2002. – № 4–5.
- Путро О. І. Гетьман України Кирило Розумовський (нові штрихи до соціально-політичного портрета) // Укр. іст. журн. – 2002. – № 5.
- Пуфлер Е. Партійна система незалежності України: особливості формування, тенденції подальшої трансформації. – К., 1997

- Пчелов Е. В. Рюриковичи: история династии. – М., 2001.
- Революция на Украине (по мемуарам белых). – К., 1990.
- Реснт О. Українська революція. – К., 1996.
- Рибалка І. Історія України. Ч. 1.: Від найдавніших часів до кінця XVIII ст. – Харків, 1995.
- Рибалка І. К. Історія України. Ч. 2: Від початку XIX ст. до лютого 1917 року. – Х., 1997.
- Ричка В. М. Церква Київської Русі (соціальний та етнокультурний аспект). – К., 1997.
- Розумний М. Політичний вибір України. – К., 1999.
- Розумний М. Українська ідея на тлі цивілізації. – К., 2001.
- Рубан В. В., Серегина Н. С. Многопартийная система Украины: как она есть.– Х., 1998.
- Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. – Львів, 1994.
- Русаківський В. М. Історія української літературної мови. Підручник. – К., 2002.
- «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали. – К., 1989.
- Рускаченко А. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Народ збурений. – К., 2002.
- Савельєв В. Л. Чи був П. Ю. Шелест виразником українського автономізму? // Укр. іст. журн. – 1991. – № 4.
- Савченко С. Сучасна українська історіографія: спроба характеристики // Сучасність. – 1999. – № 11.
- Самостійна Україна. Збірник програм Українських політичних партій початку XX століття. – Тернопіль, 1991.
- Сарбей В. Г. Етапи формування національної свідомості (кінець XVIII – початок XX ст.). // Укр. іст. журн. – 1993. – № 7, 8.
- Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.). – К., 1998.
- Світлична В. В. Історія України: Навч. посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. – 2-е вид., випр. і доп. – К.; Лівів, 2002.
- Сегеда С. Антропологічний склад українського народу: етногенетичний аспект. – К., 2001.

- Семанов С. Н. Махно. Подлинная история. – М., 2001.
- Семіряга М. И. Коллаборационизм: природа, типология и проявление в годы Второй мировой войны. – М., 2000.
- Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. – К., 1993.
- Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1920 роках. – К., 1999.
- Січинський В. Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. – К., 1992.
- Сирота М. Україна в геополітичному просторі третього тисячоліття. – К., 2007.
- Ситник О. М. Роль ідеології в історичному процесі: проблеми та особливості дослідження // Укр. іст. журн. – 2009. – № 4.
- Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. – К., 1993.
- Смирнов С. Г. Годовые кольца истории. – М., 2000.
- Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. – К., 1991.
- Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. – К., 1993; 1995.
- Смолій В. А., Степанков В. С. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: Проблеми формування, еволюції, реалізації. – К., 1997.
- Смолка А. О. Соціально-економічна думка та політика в Україні XVII – на початку XVIII ст. – К., 1996.
- Соборність українських земель в контексті подій Другої світової війни. – Кривий Ріг, 2000.
- Солдатенко В. Ф. Українська революція: концепція та історіографія. – К., 1997.
- Старовойт І. Збіг і своєрідності західноєвропейської та української ментальностей: Філософсько-історичний аналіз. – Тернопіль, 1997.
- Стельмах С. П. Історична думка в Україні XIX – поч. XX ст. – К., 1997.
- Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991–1993.
- Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Вип. 8. – К., Миколаїв, 2006.
- Табачник Д. В. Українська дипломатія. Нариси історії 1917–1990 рр.: Навч. посібник. – К., 2006.
- Телицын В. Нестор Махно. – М., 1998.

- Терещенко Ю., Курило В. Історія України.: Навч. посібник. Кн. 1. – К., 1995.
- Терещенко Ю. І. Україна і європейський світ. – К., 1996.
- Тисяча років української суспільно-політичної думки: В 9 т. – К., 2001.
- Толочко А. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. – К., 1992.
- Толочко П. Літописи Київської Русі. – К., 1994.
- Тридцять років в Україні. – Донецьк, 1996.
- Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945). – Львів, 1995.
- Україна в Другій світовій війні у документах. Зб. нім. арх. матеріалів. Т. 1. – Львів, 1997.
- Україна в етнонаціональному вимірі. Рекомендаційний бібліографічний покажчик. – К., 2001.
- Україна в ХХ столітті: Зб. документів і матеріалів (1900–1939). – К., 1997.
- Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії: Навч. посібник. – К., 1997.
- Українська державність у ХХ ст. – К., 1996.
- Українська ідея. Історичний нарис. – К., 1995.
- Українська народність. Нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. – К., 1990.
- Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2002.
- Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: В 2 т. – Т. 1. – К., 1996; Т. 2. – К., 1997.
- Українське державотворення. Невитребуваний потенціал. Словник-довідник. – К., 1997.
- Українське питання в Російській імперії та Радянському Союзі (XVIII – перша половина ХХ ст.). – Дніпропетровськ, 1998.
- Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні.: В 3 кн. – К., 1994.
- Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство: Навч. посібник. – К., 2006.
- Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (ХІІ ст.). – Ужгород, 2000.
- ХХ століття: Соціоісторичний аналіз. – К., 2004.
- Центральна Рада і український державотворчий процес. Ч. 1, 2. – К., 1997.
- Черкас Б. Україна в політичних відносинах Великого князівства Литовського з Кримським ханством (1515–1540). – К., 2006.
- Черненко А. М. Українська національна ідея. – Дніпропетровськ, 1994.

- Чмихов М. О. Давня культура: Навч. посібник. – К., 1994.
- Чорновіл В. Лихо з розуму. – Львів, 1991.
- Шаповал В. І. Україна ХХ століття: особи та події в контексті важкої історії. – К., 2001. – № 2.
- Шаповал Ю. У ті трагічні роки. Сталінізм на Україні. – К., 1990.
- Шаповал Ю. Україна ХХ ст. Особи та події в контексті важкої історії. – К., 2000.
- Шаповал Ю. І. та ін. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні. Особи, факти, документи. – К., 1997.
- Шатайло О. Генерал Юрко Тютюнник. – Львів, 2000.
- Шевченко С. Архіпелаг особливого призначення. – К., 2006.
- Шевчук В. П. Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. – К., 1999.
- Щербак М. Г., Щербак Н. О. Національна політика царизму на Правобережній Україні (друга половина ХІХ ст. – поч. ХХ ст.): Навч. посібник. – К., 1997.
- Якимович Б. Збройні сили України : нарис історії. – Львів, 1996.
- Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ. – К., 1997.
- Якубова Л. Етнічні меншини в суспільно–політичному та культурному житті УСРР. 20-ті – перша половина 30-х рр. ХХ ст. – К., 2006.
- Ярошинський О. Б. Волинь у роки української національної революції середини ХVІІ ст. – К., 2005.